Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

Глібів, Конiський, Руданський, Мова, Кулик, Александров Володимир, Федькович, Вербицкий, Воробкевич Сидір.

Випуск 3

1908

Київ

Digitized by Google

Digitized by Google

УКРАЇНСЬКА МУЗА

І — 3014

Digitized by Google

Digitized by Google

Українська Муза

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

ОД ПОЧАТКУ ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

Digitized by Google

ОД РЕДАКЦІЇ

НАДРУКОВАНИЙ У 2-МУ ВИПУСКУ „УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИ" ПОРТРЕТ ЗАБІЛИ— РЕПРОДУКЦІЯ З ЕСКІЗУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, ЗРОБЛЕНОГО ОЛИВЦЕМ З НАТУРИ. (ЕСКІЗ ЦЕЙ ЛАСКАВО ПРИСЛАВ НАМ ДОБРОДІЙ І. ДУБЛЯНСЬКИЙ, З БОРЗНИ ЧЕРН. ГУБ.)

SLAVIC DIVISION

SEP 28 1994

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Друкарня Барського, Київ, Хрещатик 40

Digitized by Google

УКРАЇНСЬКА МУЗА

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ

(ІСТОРИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ)

ОД ПОЧАТКУ
ДО НАШИХ ДНІВ

ПІД РЕДАКЦІЄЮ

Олекси Коваленка

Київ, 1908

Digitized by Google

Digitized by Google

Леонид Іванович Глібів.

1827—1893

У 1853 році Глібів уперше виступив в українській літературі. Тоді він почав друковати свої твори в „Черниговск. Листкѣ", „Основі", „Зорі" і инш. В 1863 році твори його були видані окремим виданням (в Чернигові). Потім твори його видавались в 1872, 1882, 1895, 1904 р. Глібів написав 107 байок, чимало пісень та загадок для дітей. Окрім того він написав дві комедії: „До Мирового" (СПБ. 1891) і „Веселі люди, або кров не вода." В 1891 році в „Дзвінкові" було надруковано його невеличку поезійку „Сон" (або „Малиновка"), яку він написав ще в другому клясі ґімназії. Найбільшої слави Глібів придбав собі своїми байками, які варті заняти почесне місце між найкращими байками инших байкарів всесвітніх літератур. Лірічні поезії Глібіва написані гарною, співучою мовою і перенятї щирим, теплим лірічним чуттям... Його пісня „Стоїть гора високая" зробилась народньою піснею і росповсюдилась далеко по-за межами України... Батько Леонида Івановича був управителем у панів Родзянок. Родився поет 19 лютого 1827 року в селі Веселому Подолі Хорольського повіту (в Полтавщині). В 1840 році почав учитись в полтавській гимназії, та через тяжку хворобу мусив на де-який час покинуть учення. Одужавши, Глібів поступив у ніженський ліцей, де й скінчив курс... Скінчивши учення, Глібів якийсь час був учителем в Чорному Острові (на Поділлі) та в Чернигові. В Чернигові він з 1861—1863 р. видавав російською і українською мовами часопись „Черниговскій Листок." В тій часописі містив він твори: свої, Куліша, Конисього, Номиса і инших українських письменників. Тут він був осередком гуртка молодіжі, що палко спочувала новим реформам. Покинувши, з приказу адміністрації учителювання, Глібів де-який час жив в Ніжені у свого тестя, протопопа Хведора Бордоноса; з його дочкою Глібів одружився ще ліцеїстом. У Ніжені умерла його жінка. Згодом губернатор дозволив Глібову вернутись у Чернигів і навіть приняв його на службу в свою канцелярію... В 1865 році Глібів заняв в Чернигові посаду управителя земської друкарні і служив там до самої смерти. Умер Глібів 29 жовтня 1893 р

Digitized by Google

Літературні джерела для біографії: 1) Твори Глібова, з передмовою, вид. „Віку", 1904; 2) *Петров*—Очерки истор. укр. литер. XIX ст.; 3) *„Вік"*, т. 1, 1902; 4) Слов. Брокгауза и Ефрона т. 8а; 5) Большая энцикл. вид. тов. „Просвѣщеніе" т. 7; 6) *Огоновський*—істор. літер. Крім того, про Глібова див.: 1) *Лукич*—Леонид Глібів („Зоря" 1891, VII); 2) *Зазірня і Грінченко*—Л. И. Глѣбов (Черн., 1900).

Журба.

Стоїть гора висока,
По-під горою гай,
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай.

Під гаєм вьється річенька,
Як скло, вода блищить;
Долиною зеленою
Кудись вона біжить.

Край берега, у затишку,
Привьязані човни;
А три верби схилилися,
Мов журяться вони,

Що пройде любе літечко,
Повіють холода,
Осипеться їх листячко,
І понесе вода.

Журюся й я над річкою...
Біжить вона, шумить,
А в мене бідне серденько
І мліє, і болить.

Ой, річечко, голубонько!
Як хвилечки твої,
Пробігли дні щасливії
І радощі мої...

До тебе, люба річенько,
Ще вернеться весна;
А молодість, не вернеться...
Не вернеться вона!..

Стоїть гора висока,
Зелений гай шумить;
Пташки співають голосно,
І річечка блищить.

Як хороше, як весело
На білім світі жить!..
Чого ж у мене серденько
І мліє, і болить?

Болить воно та журиться,
Що вернеться весна,
А молодість... не вернеться,
Не вернеться вона!..

Вечір.

Чи згадуєш, дівчинонько моя,
Як згадую без тебе я
Той вечір тихий над водою,
Як сумували ми з тобою,
Що Бог нам доленьки не дав?..
В садочку соловей співав,
За гай спускалось сонце ясне
Плескалась рибка на воді...
„От скоро й Божий день погасне",—
Сказала ти тоді,
І загадалась, зажурилась,

Digitized by Google

Головкою на рученьку схилилась,—
І на рукавця із очей
Сльоза тихенько покотилась...

Бажав я бачить світ, людей,—
Та й бачив світ, з людьми спізнався,
все туди не раз душею рвався,
Де соловей в садку співав
В той вечір тихий над водою,
Де сумували ми з тобою,
Що Бог нам доленьки не дав...
Неначе там я щастя поховав!

Вовк та мишеня.

На полі вовк овечку взяв,
Потяг сердешную в діброву —
Не на розмову,
А щоб іззісти: він бажав
Мьясця свіженького давненько.
От взяв овечку, обідрав,
Як знав,
Та й заходився хорошенько
Мьясце під дубом уминать, —
Аж на зубах кістки хрущать.
Їв вовчик їв, аж утомився;
Гаразденько удовольнився,
А все-таки всього не зїв.
— „Нехай вже, каже, другим разом."
Мьясце травицею прикрив,
А сам спочинуть ліг тим часом.
Неначе пан який, лежить...
А мишенятко під вербою
Почуло, що мьясце пахтить,
Та й крадеться по-між травою
(Яке мале, а вже хитрить!)...
От помалесеньку підкралось,
Взяло мьясця та у дупло й сховалось.
Углядів вовк, дарма, що спав,
І на весь гай гукать зачав:
— „Ой, ненечко! ратуйте! поможіте!
Ловіте злодія, держіте!
Добро моє покрав!"

Я в одному селі по ярмарку гуляв,
Та й бачив диво:
Якийсь там становий хвинтив спесиво
Біля чумацьких хур.
Чого він там никав — усі на ус мотали...
От якось у його тарані вьязку вкрали,
А він гукає: „пробі! калавур!"

Бджола і мухи.

Хтось мухам набрехав,
Що на чужині краще жити,
Що слід усім туди летіти,
Хто щастя тут не мав.
Наслухались дві мухи того дива
(Про це найбільше чміль гудів) —
„Тут, кажуть, доля нещаслива;
Дурний, хто досі не летів!
Покиньмо, кумо, Україну—
Нехай їй хрін!
Та помандруймо на чужину
Аж до веселих тих долин,
Де доля кращая вітає,
І, може, плаче, нас ждучи...
Зіми там, кажуть, не буває,—
Гуляй, беспешно живучи!"
Так одна муха-цокотуха
Базікала з кумою вдвох.
Коли поглянуть на горох—
Сидить бджола та мовчки й слуха.
—Здоровенькі були!—
Обидві мухи загули,—
От добре, що зустрілись з вами...
А нуте й ви збірайтесь з нами!—
На це бджола сказала їм:
—Шкода! я рідну Україну
Не проміняю на чужину,
Нехай це щастя вам самим.—
А мухи разом задзижчали:
—Ось годі, не кажіть!
Жили ми тут—добра не знали,
Бодай би так не жить!
Не то пани—дурні селяни,
Усяке шкодить нам:

Digitized by Google

Щодня таке життя погане,—
Колись так буде й вам.
—Ні, я цього не сподіваюсь,—
Сказала їм бджола,—
Міні шаноба скрізь була,
Бо я без діла не тиняюсь,
А вам
Однаково, що тут, що там:
Ви ні на кого не жалкуйте;
Обридло тут—туди мандруйте
На втіху павукам.

—

Я про охочих до мандрівки
Давно сказать хотів:
Хто дома зледащів,
Тому не жаль домівки.
Діди мовляли їм колись:
Ідіте, ринде,
Куди инде,—
Нащо ви нам здались?
Там, може, вас не знатимуть,
То й риндею не зватимуть.

———

Орачі і муха.

У полі орачі на ярину орали,
І муха там була;
І хоч її, непрохану, ганяли,
Одначе крадькома і їла, і пила,
Бо звикла змалечку кохаться у чужому.
Над вечір орачі верталися додому,
І муха там на розі у вола.
Зустрівсь комарь на лузі край села
Та й каже, сміючись: „добри-вечір, сестричко!
А ти вже тут чого, моя перепеличко?
Кума, чи родичка кому?"
А та йому:
„Бов, бов! раденький, що дурненький;
Хоч довгий ніс, та розум коротенький,
Бо комарі не сіють і не жнуть...
Ти роздивись—у полі ми орали,
Раненько почали, весь день не оддихали,
Тепер додому час, з вечерею нас ждуть."

Ми й між людьми чимало знаєм
Брехливих прихвостнів таких!
Вертяться скрізь, щоб бачили і їх:
І ми, мов, тут турбуємось і дбаєм!

———

Лисиця і ховрах.

—Куди це ти, кумасенько, біжиш?
Даеш, неначе з ляку драла,—
Гука ховрах,—ні на що не глядиш,
Мене б то й не пізнала?
— Ох, голубе!—лисиця застогнала:
Бодай би вже й не жить,
Як оттаке терпіть!
— Що ж там таке? Яка причина?—
Ховрах допитує куму.
А та йому:
— Напасть міні! Лиха годиіа!
Як кумові своїму,
Скажу тобі усе по дружбі...
Оце я, бач, була, на службі—
Наставили мене суддею до курей;—
Я їх кохала, як дітей,
Всьому порядок подавала;
І не доїм, і не досплю,
Усе, було, тружусь, роблю—
Аж з тіла спала.
Всі добрість бачили мою,
Бо всі жили, мов у раю.
Ні з кого по цей день не брала я й пірьінки.
А що ж за те кумі твоїй?
З очей прогнали!... Боже мій!
За що, про що, і за якії вчинки?
От, справді, світ тепер який
Бридкий!...
А все це лихо брехні діють.
Як здумаю — печінки тліють!
На мене хтось то набрехав
(Бодай би той добра не знав!),
Що я хабарики лупила...

Digitized by Google

А щоб я, куме, хліб так їла,
Коли хоч шаг з кого взяла,
Коли хоч раз душею покривила!
Скажи, чи я ж коли така була,
Щоб цїї капости робила?
— А що ж, кумасенько моя, —
Ховрах мовляє так лисиці, —
Був гріх,—частенько бачив я
У тебе пірьячко на пиці...

Бува—у службі чоловік
Все стогне, каже: жити важко!
Неначе доживає вік,
Або останній руб навсправжки;
І віру ймеш йому під час,
Бо знаєш, або й чув не раз,
Що жінку він узяв без віна
І сам сердега — сиротина.
А потім бачиш — той бідняк,
Хто його зна, коли і як,
Землі накупіть, хазяйнує,
А далі так собі панує,
Що на!... У суд не йти брехать,
А як утерпіть, не сказать,
Як той ховрах мовляв лисиці,
Що видко пірьячко на пиці!.

Вовк та ягня.

На світі вже давно ведеться,
Що нижчий перед вищим гнеться,
А більший меншого кусає та ще й бье,—
Затим, що сила є...
Примір не довго показати,
Та—цур йому!—нащо чіпать...
А щоб кінці як небудь поховать,
Я хочу байку росказати.

Улітку, саме серед дня,
Пустуючи, дурне ягня
Само забилося до річки,
Напитися водички.
От, чи пило, чи ні,—глядить—
Аж суне вовк—такий страшенний
Та здоровенний!
Та так прямісінько й біжить
До бідного ягняти.
Ягняті нікуди тікати;
Стоїть, сердешне, та дріжить...
А вовк, неначе комисар, кричить
(Він, щоб присікаться, знайшов причину):
„Нащо це ти, собачий сину,
Тут каламутиш берег мій,
Та квапиш ніс поганий свій
У чистую оцюю воду?
Та я тобі за цюю шкоду,
Ти знаєш, що зроблю?—
Як муху задавлю!"
— „Ні, паночку, — ягня йому мовляє, —
Водиці я не сколотив,
Бо ще й не пив;
А хоч би й пив, то шкоди в тім немає,
Бо я стою зовсім не там,
Де треба пити вам,
Та ще й вода од вас сюди збігає."
„Так це б то я брешу?"—тут вовк йому гукнув.
„Чи бач! ще і базікать стало...
Такого ще поганьця не бувало!...
Здається, ти й позаторік тут був
Та капості міні робив?... Трівай же!
Ти думаєш, що я забув?"
— „Помилуйте!"—йому ягнятко каже:
„На світі я ще й году не прожив."
— „Так брат твій був..." — „Нема братів."—
„Так, може, батько,
Коли не дядько,
Або ж хто-небудь з ваших був...
Хіба не знаю я, не чув,
Що ви мене б іззіли,
Якби вловили?
Собаки й вівчарі твої,
Усі ви—вороги мої:
Од вас міні життя немає...
Ще мало я терпів?"
— „Так чим же я вам досадив?"—
Ягнятко, плачучи, питає.
— „Цить, капосне, либонь не знає...
Ще й огризається, щеня!

Digitized by Google

Що ти за птиця?! ти—ягня!
Як сміло ти мене питати?
Вовк, може, їсти захотів!...
Не вам про тее дурням знати!"
І вовк ягнятко задавив...
Нащо йому про тез знати,
Що, може, плаче бідна мати
Та побивається, як рибонька об лід:
Він—вовк, він—пан,—йому не слід...

Жаба й віл.

Раз жаба вилізла на берег подивиться,
Та й трошечки на сонечку погріться.
Побачила вола
Та й каже подрузі тихенько
(Вигадлива була!):
„Який здоровий, моя ненько!
Ну, що, сестрице, як надмусь,
То й я така зроблюсь?
От будуть ь жаби дивуваться!"
—„І, де вже, сестро, нам рівняться"...
Казать їй друга почала.
А та не слуха... дметься... дметься...
„Що, сестро, як тобі здається,
Побільшала хоч трохи я?"
—„Та ні, голубонько моя!"
—„Ну, а теперечки? дивися!"
—„Та годі, сестро, схаменися!"
Не слуха жаба, дметься гірш,—
Все думає, що стане більш.
Та й що, дурна, собі зробила?—
З натуги луснула—та й одубіла.

Такі і в світі жаби є.
Прощайте, ніде правди діти.
А по мині найлучче жити,
Як Милосердний Бог дає.

Соломьяний дід.

Щоб горобців шкідливих настрашити.
Вигадливий хазяїн взяв
Соломьяного діда приладнав,
Та ще й з лозиною, неначе хоче бити;
Горобчики сміються у кутку,—
Вони, пройдисвіти, дізнались,
Що то химера,—не злякались
І шкоду роблять у садку.
—„Чи вам обридло в світі жити?
Озвавсь пацюк: „он дід стоїть,
Лозиною вас хоче бить,—
Тікайте швидче, дуросвіти!"
А горобці кричать: „найшов дурних!
Ми бачили ще не таких:
У панському саду стояли генерали—
Та й тим на голову сідали,
А це соломьяник... Не боїмось,
Під носом пурхаєм і сміємось."

—

Такі діди і між людьми бувають
І нічогісенько не помагають;
А час би людям перестать
Соломьяного діда пхать
І тільки горобців смішити;
Тепер не пугалом добру навчать:
Нам треба иншого бажать—
Живого слова правди і просвіти.

Собака й кінь.

Був на селі Квачан-собака,
Кудлатий та товстий,
Хвіст здоровенний, як ломака,
І сам такий страшний.
Раз лежачи знечевья на травиці
У холодочку під кущем
Він розбалакався з конем
Про те, про се, про всякії дурниці,
А далі річ на те звернув,
Що він у господарстві—сила
Не те, що кінь або кобила,

Digitized by Google

Усяк це, може, чув.
—„Що ж, коню, ти?—попихач головатий...
Диковина тим возом торохтіть;
Велике діло борону тягати,
Або снопи возить!
Он я: і череду у полі доглядаю,
Весь двір, кошару стережу,
До току побіжу—
Цілісенькую ніч не спочиваю!"
На річ таку собаці кінь сказав:
„Це, може, й правда, хто вас знає...
На світі всяк буває...
А я б тебе про от що попитав:
Коли б я не хотів у полі працювати,
Коли б я хліба не возив,
То що б стеріг тоді кудлатий
І що б він їв?"

—

І люди є такі ледачі,
Мудрують по-собачі:
Ми, бачте, сила, ми—стовби,
У нас, мов, золоті лоби,
Ми громадяни,—
А то все сучча копійчане,
Бадилля світове!...
Сказав би щось про Квачана такого—
І що воно, й до чого,—
Та цур йому! бо ще порве...

———

Осел і соловей.

Раз у вишневому садочку
Лежав осел у холодочку.
Побачив він між рястом соловья
І став йому гукати:
—„Здоров, співун! насилу вглядів я:
Який маленький ти, а кажуть, що горлатий...
А ну лишень утни!
Казали у дворі индики,
Що ніби ти співать мастак великий,
Чи, може, брешуть вражії сини?
А ну, нехай і я почую,
Яку там пісню ти вдереш,
Веселую, чи жалібну якую;
Тут сила не в тому—яка, а як утнеш!"
І соловей почав співати;
Лунає пісенька на весь садок;
Лежить і слуха дурень головатий,
Неначе справді знає прок.
А соловей аж горло надриває,
Та на всі заставки співає:
Щебече і свистить,
І тьохкає, і торохтить.
Нащо вже горобці, і ті попритихали
І прислухаться стали.
Замовк співун і на осла глядить,
Чи буде, мов, хвалить?
— „Ну, молодець!"—сказав суддя ухатий:
„Хороший птах:
Хоч невеличкий, та горлатий;
Ти, мабуть, виплодивсь не в наших сторонах.
Коли б ти нашого наслухавсь півня,
Тоді б ще краще заспівав;
Хоч він тобі й нерівня,
А все таки хоч трохи б переняв..."
Такої похвали співун не сподівався;
Якби був знав,
То й не співав.
—„Прощайте, дякую!" він до осла озвався.
— „Прощай!"— сказав осел: — „навідайсь ще коли,
Бувай здоров, небоже!"

—

Таких суддів, такої похвали
Не дай нам, Боже!

———

Чиж та голуб.

Весною чижик молоденький,
Такий співучий, проворненький,
В садочку все собі скакав
Та якось у сільце й попав;
Сердега в клітці рветься, бьється,
А голуб бачить та й сміється:
—„А що? попавсь?—от тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...

Digitized by Google

Не бійсь, мене б не піддурили,
Хоч як би не хитрили,
Бо я не чижик! ні... оце!..“
Аж гульк—і сам піймавсь в сільце.—
Ото на себе не надійся,
Чужому лихові не смійся!

Громада.

Одважився вовк у лева попросити,
Щоб старшиною до овець
Наставили його служити...
Лукавий молодець!
Попереду він кинувсь до лисиці,
Щоб тая нищечком у львиці
Поворожила про його;
Лисичка здатна до цього:
Крутнула хвостиком—і помоглося,—
Все до-ладу й прийшлося.
Став думать лев, що, може б, і не слід,
Бо препоганий вовчий рід,
Та треба-ж иноді і жінці догодити..
Тут як би владить так,
Щоб який-небудь неборак
Не здумав шелесту зробити:
Скрутив, мов, як хотів...
І лев звелів
Кликнуть громаду на пораду.
Ну, чи громаду, то й громаду...
Зійшлись... Ніхто нічого не сказав...
І вовчик старшиною став.
А вівці ж що? Хіба ж вони поснули,
На раді стоячи? про їх же діло йшло!..
От те ж то й лишенько! Овечок не було,
Бо не покликали—забули...
А слід би буть їм там.

Панове громадяни!
Ця байка вам
В пригоді, може, стане.

Горлиця й горобець.

Воркувала горлиця у садку,
У куточку тихенькому, на бузку,
Жалкувала сизокрила, що вона
Не счулася, як минула і весна,
Не вгляділа, як одцвівся і садок,
І черешні, і вишеньки, і бузок;
Сумувала, що прийдеться в осени
Десь шукати ще иншої сторони.
Підлабузнився до горлиці горобець,
Наче справді запорозький молодець:
„Ой, послухай, голубонько, не журись,—
Ти на мене, молодчика, подивись!
Чи є в світі де такії молодці,
Як ми, славні та веселі горобці?
На все вдатні—до любощів, до пісень,—
Цвірінькаєм, жартуючи, увесь день!
Ти не бійся, голубонько, що зіма
Посиплеться білим снігом... то дарма!
Нас з тобою, тее лихо не зляка:
Перебудем під стріхою в козака.
А як гляне ясне сонце на весну—
Забудемо тую зіму навісну.
Поростають тії білії сніги,
Покриються травицею всі луги,
Розівьеться калинонька і садок,
Розцвітуться і вишеньки, і бузок;
Заспівають усі пташки, як в раю,
Привітатимуть голубоньку мою...
А ти, серце голубонько, не журись
Та до мене молодчика прихились“...
—„Бодай тобі, горобчику, не брехать,
А горлицям твоїх брехень не чувать.
Не до пари голубоньці горобець,
Хоч який він прехороший молодець:
Треба міні, сизокрилій, голубка,
Як хорошій дівчиноньці козака“.
Де не взявся сизокрилий голубок—
Як ухопить горобчика за чубок,
Помьяв його, поніевечив, як хотів,
Оскуб його, молодчика, та й пустив:
„Оце тобі, горобчику,—так не вчись,
До чужої голубоньки не тулись!..“
Як дремене горобчичок у садок,—

Digitized by Google

Болить його головонька і чубок.
Регочуться проклятії горобці:
„Оттак наші добувають молодці!"
Засоромивсь осміяний горобець
Та й покинув ріднесенький табунець,
Полетів він світ-за-очі у садки
Одшіптувать головоньку і боки.

—

Я вигадав, лежачи на печі,
Для вас цю баєчку, паничі!
Ой, не будьте, паниченьки молодці,
І ви такі, як оттії горобці:
Пригортайтесь, козаченьки, до дівчат —
Хіба мало є хороших бровенят?
Дівчинонька, як квіточка, з нею рай,
А чужої молодиці не займай,
Бо налетить часом сивий голубок —
Болітиме головонька і чубок!

У степу.

Хоч доля привела у город суєтливий,
Добра і зла прикрашений вертеп,
Я все таки люблю сіножаті і ниви,
Люблю широкий, тихий, рідний степ.
Там ясная зоря, як радість, привітала,
Літала на коні там молодість моя,
Про щастя, про любов надія там шептала,—
І любо слухалось, і щиро вірив я.
Даль степова кругом, як море, там синіла
І здалеку бренів густий зелений гай;
Чи добрий чоловік, чи доля насадила,—
То був наш тихий, невеличкий рай.
Була там пасіка, стояв курінь маленький,
І пасішник-дідок там віку доживав;
І дуже я любив його куток тихенький:
Там, оддихаючи, про все я забував.
І опівдні, і ввечері, бувало,
На таганку кипить маленький казанок,
І приязно міні, притовкуючи сало,
Про давню давнину росказував дідок.
Збіралася туди гулять молодіж наша;
До півночі в гаю пісні лунали, сміх;
Вечеряли гуртом,—і дідусева каша
Була смачніша нам присмачок дорогих...
Та... не була, сказав хтось, двічі літа...
Прийшла біда—і час смутний настав:
Підкралася кишеня грошовита:
Хтось без жалю веселий гай зрубав,—
Поніевечило все чіесь життя ледаче!
І дуже, дуже жаль тепер міні,
Душа болить... тепер там ворон кряче,
Та ятіл приліта довбать гнилії пні.
Де пасіка була—трава зазеленіла,
І не курить уже там любий таганок,
В густій траві сховалася могила,
В могилі тій забутий спить дідок.
Колись не так було: ще ранньою весною
Злітались пташечки і соловьї співать...
Зосталася одна береза сиротою
Самотньої могили доглядать;
Схилилася вона, додолу віття гнуться;
У головах старенький хрест стоїть...
Настане ніч—з берези сльози ллються,
І вітрик по траві тихенько шелестить...
О, скільки є могил, де спить життя козаче!
Та де ж вони? Де їх тепер шукать?
Ніхто, ніхто над ними не заплаче:
І плакать нікому, і плакать не велять..

Digitized by Google

Олександер Яковлевич Кониський.

1836—1900

Твори Кониського друковались в „Основі“ (1861—1862), „Слові“ (1861), „Черниговском Листкѣ“ (1861—63 р.), „Галичанині“ (1862—63 р.), „Літературно-Наук. Вістн.“, „Записк. Наук. Тов. ім. Шевченка“ і багатьох инших українських часописях і виданнях. Підписував він свої твори, здебільшого, самими ініціалами, або псевдонімами: Переходовець, Верниволя, Жук, Кошовий, Яковенко, Маруся К., О. Я. Хуторний і инш. В 1862 році видано у Полтаві його „Українські прописи“, в 1863 у Петербурзі „Арихметику або щотницю“; у Київі: 1881 р. „Першу читанку“, 1885 р. „Фотографії з старого альбому.“ У Львові видано його: комедію „Порвалась нитка“ (1885 р.), „В гостях добре, а дома ліпше“ (1885 р.), „Полуботок і Калниш (1887 р.) і „Оповідання“ (1889 р.), роман „Грішники“ (1895 р.), „Життя Тараса Шевченка“ (2 томи). В 1886 році видано в Житомирі його „Порвані струни.“ 1898—90 р. в Одесі видано російський переклад „Життя Тараса Шевченка“ і три томи „Творів О. Я. Кониського-Перебенді.“ Кониський написав до 50 оповіданнів, з яких найкращі: „Наймичка“, „Грошолюбка“, „Попови груші“, „Семен Жук“, „Чотирі вечори“ і „Казенний млин“, і переклав на українську мову де-які твори Костомарова і Мордовця. Кониський писав і по російські. Найбільші його твори російські про Галичину („Вѣстн. Евр.“ 1886 р.) і про Шевченка („Русск. Мысль“ 1894 р.). Багато своїх російських творів він друкував в часописях „Театральный и Музыкальный Вѣстник“ (1858—60 р.), „Русская сцена“ (1865 р.), „Вѣстник Европы“ (1886—7 р.), „Русская Мысль“ (1891—98) „Московскій Телеграф“ („Письма тетеньки“) і в инших. До самої смерти Кониський не випускав з рук пера і невтомно працював. Між діячами українського національного одрождення він займає не останнє місце. Родився Кониський 6 серпня 1836 року в селі Переходівці Ніженського повіту (в Чернигівщині). Учився в ніженській гимназії. Під час кримської війни: служив у війську. Потім був адвокатом. Де-який час жив у Полтаві і багато працював коло народньої освіти, дбав за заведення недільних шкіл і сам учителював в їх. Крім того, в пресі і ріжних петиціях домагався волі українському слову для шкілі

Digitized by Google

часописів. В початку 60-х років його „за українофильство“ заслали у Тотьму, а потім у Вологду. В 1865 р. йому дозволено було виїхати за кордон. З-за кордону Конисському дозволено було повернутись спочатку у Бобринець Харьківськ. губ., а потім в Катеринослав, де він прожив 6 літ. З 1872 р. він жив у Київі, де й умер 23 падолиста 1900 року. Кониський був один з найперших ініціаторів заснування у Львові „Товариства імені Шевченка“, яке засновано в 1873 році, а в 1892 р. реорганизовано в Наукове товариство“.

Літературні джерела для біографії: 1) Энциклоп. слов. Брокг. и Эфр., т. 15а; 2) „Вік“, т. I (1902); 3) *Огоновський*—істор. літер.; 4) Больш. Энцикл. вид. тов. „Просвѣщеніе“, т. 11. Крім того про його див.: „Світ“ (1881); 2) „Зоря“ (1893); 3) „Кіев. Стар.“ (1901, I).

Не призивайте всує Бога.

Не призивайте всує Бога,
Не призивайте ви Христа,
Не оскверняйте ви святого,
Животворящого хреста!
Христос учив народ любити,
І за народ Христос страждав;
А ви грабуєте освіту
І те, що Бог народу дав.
Христос носив вінець терновий,
Святую кров свою пролив,
Своєю смертію святою
Народ з неволі іскупив;
А ви—народ рабом зробили,
Братів за гроші продали,
Народ у терніях водили,
І піт, і кров його пили.
Не християни ви—іуди!
Цілуєте ви хрест святий,
А хрест народові на груди
Щодня кладете ви тяжкий.
Ви гірш іуди!—той вдавився,
Ви тими грішми живете,
Що менший брат для вас трудився,
І брату жить не даєте!
Не призивайте ж всує Бога,
Не призивайте ви Христа,
Не оскверняйте ви святого
Животворящого хреста!

Божевільна.

Сидить на ліжку одинока:
Яка хороша, черноока!
Румьянець грає, кров кипить,
Любові жар в очах горить;
До лоня руки притискає
І стиха „котика“ співає.

Сумна історія її:
Вона не знала батька зроду,
А мати—вже на восьмім году
У найми оддала її:
Сім літ за хліб вона служила,
На восьме плату получила.

Пан добрий був—подарував
Разок намиста і хустину...
А на весні Господь дитину
Їй несподівано послав.
За це її недужу, вбогу
Господарь витурив небогу.

Digitized by Google

Шукать роботи потягла:
Потіль ходила та шукала,
Покіль на улиці упала...
Отямилась в тюрьмі вона...
—„А де дитина?—поспитала.
—„Її давно вже поховали..."

Заголосила, заревла,
Несамовито закричала,
В шматки одежу розірвала
Й „кота" співати почала.
Так третій рік сидить, співає,
Дитину ніби присипляє...

Сподівання.

В душі пекли гарячі муки,
На серце скорбі налягли,
І ми, до Бога звівши руки,
Недолю та людей кляли;

Ми сподівались—сонце зійде,
День тьму розгонить навісну,
Настане світ і правда прийде,
Всім приведе красу-весну...

Ми сподівались, ждали, ждали,
Ждемо й тепер... весни нема,
А перед нами і за нами
Холодна, темная зіма!...

Я не боюсь тюрми.

Я не боюсь тюрми і ката,
Вони для мене не страшні.
Страшніш тюрма у рідній хаті,
Неволя в рідній стороні.
Міні не встид носить кайдани
За волю краю і братів.
То сором—золоті жупани
Носить, нанявшись до катів.
Нехай нас мучать і катують,
А слова правди не убьють;
Нехай кати всі бенкетують,
Час прийде—разом пропадуть...
Що нам тюрма?!—То слава наша,
Ми всі тепера у тюрмі,
Всі пьєм одну ми скорбну чашу,
Одна вона—тобі й міні;
В кого є совість і надія
Того ця чаша не мина,
Той випити її зуміє
Усю, усю, до дна, до дна.
Кого у краще віра гріє,
Тому ця чаша не страшна,—
Вона прибавить ще надії
І більше укріпить вона.

Сиротина.

Не той сиротина,
Кого рід не знає,
У кого хатини
Й худоби немає;

Не той сиротина,
Хто ходить в десятці,
У кого свитина—
Вся латка на латці...

Аби була в його
Голова та руки,
Любов до народу,
Волі і науки,—

Він не сиротина,
Він родичів має:
Він краю дитина,
І край його знає.

Digitized by Google

В ясну ніч.

В ясну ніч у садок
Вже не вийде вона,
Не пригорне мене,
Не підставить чола
Під гарячії губи мої!..

Не пронизе мене
Її погляд палкий
І на серці на дні
Не загоїть ніхто
Превеликії рани мої.

Зрозуміла вона,
На всім світі одна,
Мій недуг і печаль
І пекельний той жаль,
Що по вік не покине мене.

Мою скорб і нудьгу
Розділяла вона,
І коханням своїм
Скільки раз, о свята,
Життя нове вливала в мене!

А тепер? Ні, не жди!
Ти не прийдеш сюди...
Серце, змовкни, моє,
Старих ран не буди!

Ратай.

Дивлюсь: схилившись над сохою,
Працює ратай на риллі;
Працює мовчки, хоч порою
Нудьга, злигавшися з журбою,
Мигає в його на чолі.

В ярмі скорбот, нужди, неволі
Важке він тягне „житіє"
І, затаївши в серці болі,
Не нарікаючи на долю,
Оре він поле—не своє..

Вітер.

Чого, вітре, чого буйний,
Дмеш на Україну?
Вона і так обідрана,
Вона сиротина.

Було колись і в нас тепло...
Було—та пропало,
Засвистіла хуртовина
І холодно стало.

Стихни, вітре, схаменися,
В нас нема кожуха,
Не руш хмари,—дощу треба,
Бо буде посуха.

Нехай поля України
Знов зазеленіють;
Починають жита сходить,—
Нехай же поспіють.

Не вій, вітре, од півночі,
Ми тебе благаєм,
Бо спинити, запретити
Ми сили не маєм.

Повій, вітре, тихесенький
З-за синього моря,
Та принеси в Україну
Козацькую волю!

Моє бажання.

Не обскурант я, що не плачу
За тим, чого нема,
Що вже минуло і мина...
Я України долю бачу

Digitized by Google

Не в бунчуках, не в булаві,
Не у гетьманській голові;
Не в скарбах, схованих у скрині,
Не в запорожській Україні,
Не в тім, щоб, вибившись на волю,
З ляхами знову воювать,
Та кров славьянську проливать
І заливати трупом поле,—
Я даром сліз не проливаю:
Славьян усіх в одній сімьї
Побачить хочеться мині...
Ось, бачте,—я чого бажаю.

---

* * *

Молитись хочу—слів немає,
Дивлюсь на небо та мовчу...
Нудьга на душу налягає,
Неволя давить до схочу.

Спокою, правди серце просить,
Любові щирої бажа;
Людьску хвалу не переносить,
Його й догана не вража.

Туди б далеко, аж за хмари,
На саме небо залетіть,
Де ні хвали нема, ні свари,
І там любить, любить, любить!

---

* * *

Ой, поля ви, поля!
Мати—рідна земля!
Скільки крові і сліз
По вас вітер розніс!
Він розносив кругом,
І Дніпром, і Дністром
В Чорне море котив,
Босфор кровью поїв—
Од Карпат за Кубань,
По-за Сейм, за Єсмань,
По траві, по степах,
У ярах, у горах,
І на листі в лісах
Блищить, наче роса,
Наша рідна сльоза,
Наша тямка лиха.
І блищить, і горить,
Жалем серце гнітить;
Та сльоза гаряче
Душу чулу пече.
Сивий діду Дніпро!
Свої води давно
Ти всі морю оддав,
Собі сліз ти набрав.
І у Дністер, і в Прут
З гір не води течуть;
То не повінь була,
Що поля залила;
Не водою заливсь
Дніпровою наш низ,—
То з народніх із сліз
Береги розійшлись...

Думка.

На скелі високій сижу одинокий.
Круг море синіє безкрає та хвилі...
Про тебе згадаю, моя чорноока,
Лягла ти, спочила у тихій могилі!...

Зорею ясною, пишною, святою
Не довго для мене ти в світі зоріла,
Не довго втішався я щастям з тобою,
Не довго яснєє проміння світило...

Зайшло моє сонце, скотилася зоря...
Я знов одиноким на скелі сижу:
На синє, безкрає, на вольнеє море—
Невольник-засланець, журливо гляжу!

Я б кинувсь на хвилі, нехай би втопили
Так в серці палає ще инша любов:
Любов до родини, святої Вкраїни...
На Вкраїну, може, вернуся я знов!

Digitized by Google

І в дар принесу я коханому краю
Не злото, не гроші,—пісню голосну,
Ту пісню старую про волю новую,
Про рівність, братерство,—тоді я і вмру...

Проповідь на горі.

Висока скеля. Біля неї
Народу тиск. Із Іудеї,
З Єрусалима, з Галилеї
Прийшли старії і малі
Послухать нового Равві.

Ген на шпилю стоїть Месія.
Він, наче вічна та краса,
Вродливий, гарний син Марії,
Привітен, наче небеса.
По білому, як сніг, хитоні
Роскішні кучері лежать;
Промінням правди і любові
Пророчі очі аж горять,
А на чолі його високім
Печать великого ума,
Неначе сяєвом широким
Лягла там истина сама.

Скрізь на горі у ніг Месії
Лунає гомін навкруги...
На морі так лунають хвилі,
Бьючись об скелі в береги;
Дніпро старий оттак шумує,
Через пороги пливучи, —
Реве і стогне він, хвилює,
У море сльози несучи.
Лунає гомін: — „Воля-доля
Колись світила, як зоря,—
Тепер у нас ярмо неволі
І жорстокість Ирода царя".

Угору руку звів Месія,
Дав знак, що хоче говорить, —
Замовкло все, мов онімiло,
Дух притаїло і мовчить...

Всі ждуть: от-от спасене слово
Промовить до людей Равві —
Сподіване, бажане, нове,
Те слово правди і любві...

І він отверз уста святії,
І з їх, немов з ключа вода,
Лилася сріблом і бреніла
Наука истини свята:

„Блажен, хто гордощів не має,
В кого дух кривди не сидить;
Хто в скринях золота не дбає,
Хто на громаду звик робить
Хто брата темного навчає,
У хату вбогу вносить світ,
І завше духом нищ буває, —
Тому на небі царство в-вік!"

„Блажен, хто щирими словами
Чужу оплакує біду,
І брату добрими ділами
Розважить тугу і нужду.
Блажен!—До його в дні турботи,
В часи, коли душа болить,
В годину суму, сліз, скорботи
Од Бога радість загостить."

„Блажен, хто серцем незлобивий,
Хто приязно живе з людьми;
Блажені кроткі, несварливі —
Ті будуть дідичі землі..."

„Блажен, хто истини святої
Жадає, алче, мов іди,
Мов подорожній в літню спеку
Жада криничної води, —
Ситна для його буде страва,
Погоже чистеє пиття:
Добро землі, народня слава,
Громадське вільнеє життя."

„Блажен, хто милостив буває,
Хто неімущому дає,
Голодних кормить, напуває,
Одежу вбогим роздає;

Digitized by Google

Хто йде провідати в неволі
Яремних узників в тюрмі,
Хто вдовам, сиротам в недолі
І безпомощним в чужині
У поміч стане, братом буде,—
Такого двір біда мине,
Вини його Господь забуде,
Гріхів його не помьяне.

„Блажен, хто заздрости не знає
І серце чистеє в груді
Без плями носить, і плекає
Завіт святий: „не осуди!"
Хто не завидує нікому
І помсти в серці не таїть,
Хто ворогу не зичить злого, —
На небі Бога той уздрить."

„Блажен, хто сіє у народі
Зерно найкраще на землі:
Зерно любві, братерства, згоди
В громаді, в хаті і в сімьї.
Усі, що щедрою рукою
Плекають згоду між людьми,--
Ті в царстві Бога назовуться
Його коханими дітьми."

„Блажен, хто правду возвіщає,
Кого за правду кат гнобить,
В чужину жити проганяє —
Той в царстві Бога буде жить."

„Блажен, хто за Мою науку,
За правди, истини слова
Терпітиме тяжкую муку
І встоїть, наче ця скала!"

„Блажені ви, коли наруга,
Ганебне слово, покліп, глум
Вам завдадуть велику тугу,
Тяжкий навіють в душу сум...
Та ви на теє не вважайте,
І в тяжкі, лютії часи
Радійте, весело вповайте,
Що мзда вас жде на небеси!"

Digitized by Google

Степан Васильович Руданський.

1834—1873

Имья Руданського в українській літературі стало відомим з початку 60-х років. Перші його твори були друковані в „Русском Мірѣ". В 1860-му році Руданський приготував до видання збірник своїх творів, під назвою „Співомовки", та через невідомі причини збірник цей за життя автора не вийшов. Де-які поезії, зібрані в цьому збірникові, були надруковані в „Основі" (1861 р.) і в галицькій „Правді" (1874 р.). Тільки в 1880 році добродій Н. Г. Волинський (псевдонім) видав „Співомовки", та й то не всі. Крім дрібних поезій, Руданський написав кілька поем: „Мазепа", „Іван Скоропада", „Павло Полуботок", „Велямин", „Павло Апостол", „Мініх", „Чумак", „Царь Соловей" і ин. Він переклав на українську мову „Слово о полку Ігоревім", Гомерову „Іліаду", „Віщого Олега" Пушкина, де які твори Лермонтова і инш. Крім того перекладав з чеської мови Краледворську і Зеленогорську рукописі і з греческої „Батрахоміомахію". З польської мови він перекладав твори Ленартовича і з сербської—Бранка Радичевича. Переклад „Іліади" друковався в „Правді" (1872—4 і 1876 р.), Поеми „Мазепа" і „Полуботок"—в „Ватрі" (1887 р.). Частина поеми „Царь Соловей" була надрукована в „Л. Н. Вістникові" (1899 р.). В 1895—1901 р. р. видано у Львові 5 томів творів Руданського, в яких надруковані усі досі відомі його твори. В 1902 р. видано в Київі 1-й том його творів з вступною статтею О. Лотоцького.

На великий жаль досі не пощастило позбірати усіх творів Руданського і де-які з їх, може, й на віки загинули. Поезії Руданського і змістом, і формою дуже гарні. Мова теж гарна, хоч частенько трапляються в ній провінціялізми. Де-які його поезії, як напр., „Повій, вітре, на Вкраїну", „Ой, з-за гори, із-за кручі", стали народніми піснями. Правда, є в його й де-які слабі речі, але треба памьятати, як каже д. Лотоцький, „що більшість його творів писана в молодих літах, коли ще він вчився в семинарії та в медичній академії і при дуже тяжких матеріяльних обставинах." Проте, видко, що в його був не аби-який талант і, при кращих умовах, він був би певно першорядним українським поетом. Руданський був син попа; родився він в 1834 році в селі Хомутинцях Винницького повіту на Поділлі. Вчився в духовній школі, а потім

Digitized by Google

у камьянецькій духовній семинарії, разом з Свідницьким і Шейковським. Скінчивши духовну семинарію, він проти волі батька, який конче хотів бачити сина попом, поступив у медично-хирургичну академію в Петербурзі. Батько дуже розгнівався на сина за непокірність і, під час його вчення у Петербурзі, не давав йому ні копійки грошей. Довелось поетові заробляти гроші тяжкою працею. Та заробітки траплялись не завжди і йому доводилось дуже бідувати, жити десь на краю міста й цілими місяцями не бачити доброї страви. Таке життя зіпсувало Руданському здоровья й наділило його сухотами, од котрих він і вмер. Руданський щиро любив свій народ і свою мову і нарікав на батька, що ставився ворожо до його національних переконаннів. Він писав своєму братові: „Заказують міні мою рідну мову. Заказує батько. Але в мене був прадід і прапрадід: вони міні не заказали. Не слухає батько моєї мови,—за те мене по смерти, може, послухають штирнадцять мильонів моїх ідномовців..." Умер Руданський в 1873 році в Ялті, де служив лікарем.

Літературні джерела для біографії: 1) *Петров*—Очерки истор. укр. литер. XIX ст.; 2) Твори Степана Руданського, Т. I. (Київ 1902 р.) з передмовою Лотоцького; 3) Большая энциклопедія тов. „Просвѣщеніе", Т. 16; 4) „Вік" Т. I. (Київ, 1902 р.); 5) *Огоновський*—іст. літерат. Крім того про Руданського писали: 1) „Зоря" (1886); 2) *Комаров*, *Кримський* і *Лукич*—(Передмови до львівського видання творів Руданського); 3) „Кіевскій Телеграф" (1875 р № 44); 4) *Кремінський*—в „Кіевск. Старинѣ" (1882); 5) В першому виданні „Співомовок" (Київ, 1880) стаття про Руданського.

Гей, бики!

Та гей, бики! Чого ж ви стали?
Чи поле страшно заросло?
Чи леміша іржа поїла?
Чи затупилось чересло?
Вперед, бики!—бадилля зсохло,
Сами валяться будяки,
А чересло, леміш новії...
Чого ж ви стали? Гей, бики!...
Та гей, бики! Ломіть бадилля,
Ломіть його, валіть на прах:
Нехай не буде того зілля
На наших батьківських полях!
А чересло моє ізліва,
Леміш із правої руки
Зітнуть і корінь того зілля,—
Чого ж ви стали?—Гей, бики!...

Та гей, бики! Зоремо поле,
Посієм ярее зерно;
А спаде дощик—незабаром
З землі пробудиться воно,
Пробудиться і на світ гляне,
І, як дівочії вінки,
Зазеленіють наші ниви,—
Чого ж ви стали? Гей, бики!...
Та гей, бики! Зерно поспіє,
Обіллє золотом поля,
І потече існову медом
І молоком свята земля;
І все мине, що гірко було,
Настануть дивнії роки,—
Чого ж ви стали, мої діти?
Пора настала!—Гей, бики!...

Digitized by Google

Ні зле, ні добре.

Здоров, брате! А здоров!
— Що ж ти так змінився?
— А не диво, брате мій,
Бо я оженився!
— Слава Богу!—каже той.
— Ні, не слава Богу:
Моя жінка і бридка,
І крива на ногу.
— То зле брате!—каже той.
— Ба ні, не зле, брате!
Бо за нею я, як чорт,
Зробився багатий:
Славну хату збудував,
Ходив у дорогу!...
— Слава Богу!—каже той.
— Ні, не слава Богу:
Воли згинули в Криму,
Додому вернувся,—
Аж і хата у огні,
І хати позбувся...
— То зле, брате!—Ні, не зле:
Як хата горіла,
То і жінка там моя
В огні околіла.

Чи голосна церква.

Став у церкві батько з сином —
Церкву вже кінчали:
Засклепили, побілили,
Олтарь прибивали.
„Слава Богу,—батько каже,—
Спромоглися люди;
Лиш не знати, як то вона —
Чи голосна буде?
„Постій хіба", каже: „сину,
Перед образами,
А я піду та для проби
Свисну за вратами."
Пішов, свиснув разів кілька,
Назад повертає.
„А що, сину, голосная?"—
Хлопчину питає.
—„Голосная"!—Хлопець каже:—
„Так і б'є луною."
„А ну ж, сину, піди свисни,
А я тут постою."
—„Оце але,"—каже хлопець:—
„Мали що сказати!
А чи ж то я який дурень
У церкві свистати?!..."

Піп і жид.

Ходить піп коло крамниці
Та й чогось питає;
Аж до його такий хитрий
Жидок підбігає.
„Будьте добрі, добродію,
Трошки зачекайте:
Змолитвуйте міні ножик,
Имья яке дайте!"
А піп, довго не гадавши,
Казав ножик дати,
Зламав його та і каже:
„Куцим будеш звати!.."

Треба всюди приятеля.

Прийшла в церкву стара баба,
Свічок накупила;
Де була яка ікона,
Всюди поліпила.

Іще пара остається,—
Де їх приліпити?..
- - Ага!—каже, пошукаю
Святого Микити!

Найшла баба і Микиту,—
Святий чорта ціпить!...
Баба одну йому ставить,
Другу чорту ліпить...

Digitized by Google

Бачуть люди й розважають,
Щоб там не ліпила:
— Що ти, бабо, кажуть, робиш?
Та ж то вража сила.

Але баба обернулась:
— Не судіте, люди!
Ніхто того не відає,
Де по смерти буде...

Чи у небі, чи у пеклі
Скажуть вікувати...
Треба всюди, добрі люди,
Приятеля мати.

---

* *
*

Голе, голе моє поле!
Де ж ви, ясні квітоньки?
Позгасали, поспадали,
Як на небі зіроньки.
І стебло пересхло,
Як билина, полягло.

Діти, діти—мої квіти!
Як погляну я на вас,
Серце мліє, камьяніє,
Що цвіли ви тільки раз!
Раз росли, раз цвіли,
І без долі опали.

Не для ділка свого пчілка
Вас іссала, як дитя,—
То жарою, як марою,
Перервало вам життя.
Ні роси, ні сльози
Не спадало для краси.

І дівчина, як калина,
Вас не рвала на косу,—
Вас зірвали, розірвали
Вітри буйні без часу;
І без літ на весь світ
Роспустили вьялий цвіт!

Доле, доле, моя доле!
Верни ж мої квітоньки,
Верни діти, мої квіти,
Верни ж мої зіроньки!
Але ба—не сівба!
Не мине моя журба.

Господарь хати.

Мужик лиха наробив,—
А жінки боявся,—
Сюди-туди по кутках,
Та й під піл сховався.
Та—лопатою під піл:
— „А вилізай, враже!“
А той далі у куток,
Та до неї й каже:
— Геть, погана сатано!
Геть, бісова мати!
Тепер мене не займай—
Я господарь хати!

Чумак з мазницею.

Чи в Київі, чи в Полтаві,
Чи в самій столиці,
Ходив чумак з мазницею
По-межи крамниці.
А в крамницях—куди гляне:
Сріблом, злотом сяє;
А йому то і байдуже,—
Він дьогтю питає.
В найбагатішій крамниці
Два купці сиділо;
І туди чумак заходить
З мазницею сміло.
„Добри-день вам, добрі люди!“
Та й почав питати:
„Чи нема у вас принаймні
Де дьогтю продати?“
—„Нєту, нєту!“—купці кажуть,
Та й, шельми, сміються:

Digitized by Google

„Здесь не дьоготь, только дурні
Одні продаются".
„Що ж нівроку,—чумак каже,—
Добре торгувалось,
Що-йно два вас таких гарних
На продаж зосталось!..."

Пекельна смола.

Раз на мові ксьондз казав:
„Не впивайтесь, люди:
На тім світі вам смола,
Замісць вина буде!"
Ото іден і захтів
Смоли скоштуватн:
Каже собі два „бички"
За копійку дати.
Випив іден—посвистав,
Другий випиває...
Посмакував, посвистав,
Далі промовляє:
„Та гірка вона, гірка!
А все ж не тужити:
Як втягнеться чоловік,
То й те буде пити".

Страшний суд.

В страшно-судную неділю
Ксьондз казання говорив;
Став за Божий суд казати,
Та й на гріх пересолив.
Слухав, слухав бідний мазур,
Далі тяженько зітхнув,
Подивився на Єзуса
Й головою похитнув.
„Коли так,—промовив,—Єзу,
Ти судити нас будеш,
То будь певний—сам, як палець,
Серед раю заживеш!..."

Ти не моя.

Ти не моя, дівчино дорогая,
І не міні краса твоя:
Віщує думонька смутная,
Що ти, дівчино, не моя!

Ти не моя! За личко гарне
Справляє хтось колодія...
Моі ж літа проходять марне,
Бо ти, дівчино, не моя!

Ти не моя! І брови чорні
Милує инший, а не я,
І инший хтось тебе пригорне,
А ти, дівчино, не моя!...

Ти не моя... та що ж я маю?
Чим похвалюсь тобі і я?
Хіба лиш тим, що тя кохаю..
Та ти, дівчино, не моя!

Ти не моя, голубко сива!
Щаслива доленька твоя,
Моя же доля нещаслива,
Бо ти, дівчино, не моя!...

Пісня.

Повій, вітре, на Вкраіну,
Де покинув я дівчину,
Де покинув чорні очі,
Повій, вітре, опівночі.

Між горами там долина,
Там біленькая хатина;
В тій хатині голубонька,—
Голубонька-дівчинонька...

Повій, вітре, до схід сонця,
До схід сонця, край віконця;
Край віконця постіль біла,
Постіль біла, дівча миле.

Digitized by Google

Повій, вітре, тишком-нишком;
Над румьяним білим личком,
Над тим личком нахилися,
Чи спить мила, подивися.

Як спить мила, не збудилась,—
Згадай того, з ким любилась;
З ким любилась і кохалась,
І кохати присягалась.

Як забьється їй серденько,
Як дівча зітхне тяженько,
Як заплачуть чорні очі,
Вертай, вітре, к полуночі!

А як мене позабула
І другого пригорнула,
То розвійся край долини—
Не вертайся з України...

Вітер віє, вітер віє,
Серце туже, серце мліє.
Вітер віє, завиває,
З України не вертає.

Псалом 136.

З-під неба рідного в неволю
Над Вавилонські береги
Нас завели з Єрусалиму
Тяжкії наші вороги.
Тимпани, гуслі і цимбали
На вербах висіли чужих;
Ми гірко плакали, ридали—
Не було милости у їх.
Вони на сльози не вважали,
Вони казали без жалю:
„Візьміте гуслі і цимбали,
Заграйте пісню нам свою!"
Та як нам грати, як співати
Про славу наших перших днів?
Ні!.. не дамо ми свої пісні
На сміх заклятих ворогів!
Розбийтесь, гуслі дорогії,
Порвіться, струни, всі у-раз,
Як я рукою на чужині
Доткнуся тільки но до вас!...
Ізсохни ти, руко лукава,
Як тії струни колихнеш,
Закамьяній, ти, мій язику,
Як рідну пісню но почнеш!...
А Ти, Кому ми так служили,
Твої коханії сини,
Поглянь, поглянь на нас із неба
І деиь нещасний спомьяни!
Ти спомьяни, як ворог тяжкий
Невинні душі побивав;
Як руйнував Твою святиню
І над руїнами кричав:
„Копайте стіни Русалима,
Нівечте Бога і людей,
Ведіть в неволю молодята
І ріжте старців і дітей!"
Щасливий будь, хто вам одплатить,
Хто й ваші діти розповьє,
І зо сміхом, без серця й жалю
Об перший камінь розібьє!

Наука.

Дочекався я свого святонька:
Виряжала в світ мене матінка;
Виряжала в світ мати рідная
І промовила міні бідная:
„Нехай, сину мій, ми працюємо;
Нехай цілий вік ми горюємо;
Нехай сохну я, тато горбиться,
Ти на світ поглянь, що там робиться.
Та не всі ж, як ми, в землі риються,—
Може є такі, що і миються;
Та не всі ж, як ми, димом куряться,—
Може є такі, що й не журяться.
Коли найдеш їх, милий синочку,
Ти склони себе, як билиночку;
Ти склони себе, як билиночку,
Простели себе, як рядниночку;
Спина з похилу не іскорчиться,

Digitized by Google

Чоло з пороху не ізморщиться;
Спина з похилу не іскривиться,—
За те ступить пан та й подивиться,
За те ступнть пан на покірного
І прийме тебе, як добірного:
І в годиночку—на драбиночку,
І підеш тоді, милий синочку!
І з панами сам порівняєшся,
В сріблі-золоті закупаєшся;
В сріблі-золоті закупаєшся,
З полем батьківським роспрощаєшся!"...
Але сталося друге святонько:
Виряжав у світ мене батенько.
Виряжав мене, путь показував,
Говорив мині і приказував:
„Видиш, сину мій, як працюємо,
Видиш, сину мій, як горюємо,—
Кожний на світі на те родиться...
Не дивись иа світ, що там робиться,—
Ти на пчіл поглянь: є робучії,
Але й трутні є неминучії.
Так і на світі: одні риються,
Другі потом їх тільки миються.
Будь ти проклятий, милий синочку,
Як погнеш таким свою спиночку,
Як погнеш таким свою спиночку,
Як простелишся на рядниночку!
І чоло тобі нехай зморщиться,
І хребет тобі нехай скорчиться...
Ти тікай од їх, як од гадини,
Ти не жди од їх перекладини;
Ти не жди од їх перекладини,—
Ти у світ іди на оглядини;
Ти у світ іди, милий синочку,
Ти усе спізнай—і билиночку:
Тоді з світом ти порівняєшся,
В добрі-розумі закупаєшся;
В добрі-розумі закупаєшся,
З полем батьківським привітаєшся!"

До дуба.

Нехай гнеться лоза,
Куди вітер погне,—
Не обходить вона
Ні тебе, ні мене.

Може й важко їй,
Може й спина болить,
Але буря її
З корінця не звалить.

На болоті росте,
І, слабая сама,
Вона гнеться собі,
Бо в їй сили нема;

Вона гнеться собі
І так вік прожие,
І без слави в багні,
Як трава, зогние.

Як трава-осока,
Зогние у багні,
І хіба лиш комарь
Заспіває по ній...

Нехай гнеться лоза,
А ти, дубе, кріпись,—
Ти рости та рости,
Не хились, не кривись!

Ти глибоко у глиб
Твердий корінь пусти,—
Гілля вгору роскинь,
Ти рости, та рости!

І до пекла дістань,
І у пекло заглянь,
І до хмари дістань,
І на небо поглянь,

І весь світ обдивсь,
І усе роспізнай,

Digitized by Google

І що доброго є,—
Ти у себе впивай.

І у силі, в добрі,
Як скала, затвердій,
І, як Бог світовий,
На сторожі ти стій.

І пташки світові
Защебечуть тобі;
І співак одпічне,
Заспіває тобі...

А як буря лиха
Тебе з місця зібье,
Або хмара-гора
Тебе громом убье,—

Світ почує ту смерть,
І повітря здріжить,
І ліси загудуть,
І земля задвижить;

І пташки пролетять,
Спогадають тебе,—
І співак перейде,
Не забуде тебе.

***

Звела мене не біда!
Звела мене,
Моя нене,
Звела мене не біда,

А дівчина молода,—
А дівчина,
Як калина,
А дівчина молода.
Брівоньками звялила,
Брівоньками,
Хмароньками,
Брівоньками звялила;
Оченьками спалила,
Оченьками,
Зіроньками,
Оченьками спалила.
Губоньками зраїла,
Губоньками—
Сливоньками,
Губоньками зраїла,
Личеньками строїла.
Личеньками—
Чароньками,
Личеньками строїла.
Ой, дівчино, не вьяли,
Ой, дівчино,
Ти, рибчино,
Ой, дівчино, не вьяли,
Мого серця не пали!
Мого серця
Край реберця,
Мого серця не пали!
Коли любиш—не жартуй!
Коли любиш,
Та не губиш,
Коли любиш—не жартуй!
Як не любиш—розчаруй!
Як не любиш,—
Тільки губиш,
Як не любиш—розчаруй!

Digitized by Google

Василь Семенович Мова.

(Псевдонім Василь Лиманський)

1842—1891

Твори Мови уперше були надруковані в 1861 році в „Основі", потім друкувалися в „Правді", „Ділі", „Світі" і Луні", а після його смерти у „Зорі" та „Літ.-Наук. Вістн." Мова написав багато поезій, оповідань, драматичних творів, споминів про старовину, побутових записок, чимало критичних і публіцистичних статтів, зібрав матеріял для руського-українського словника, та більшість того всього і досі не надрукована. Праці Мови чекають ще видавця, який виведе їх у широкий світ... Родився Мова в 1842 році 1 го січня на хуторі над Солодким Лиманом, в Чорноморії. Освіту здобув в Катеринодарській військовій гимназії і в Харьківському університеті. Скінчивши університет, був учителем в Катеринодарі, а потім судебним слідователем та мировим суддею. Умер Мова в Катеринодарі 1-го червня 1891 року.

Літературні джерела для біографії: 1) Большая Энциклоп., вид. тов. „Просвѣщеніе", т. 13; 2) „*Вік*", т. I, (1902 р.). Крім того, про Мову писали: 1) *Уманець*—Василь Мова („Зоря", 1891, XIV; 2) *Кожиський*—Кілька слів про Василя Мову („Зоря", 1891, XX).

Digitized by Google

Козачий кістяк.

Налігши над плугом, оре хлібороб,
І піт крапелястий укрив йому лоб;
Аж ось захрустіло, і плуг зупинивсь:
Кістяк під широкий леміш підхопивсь.
Спинився плугатирь, кістки розрива
І бачить: укупі і шабля крива,
І ззідене ржею списа острієе,
Вся зброя козацька до крихти гниє...
І вже свою ниву плугатирь забув,
Бо сум йому дивний чоло обгорнув.
— А гей ти, плугатирь, а гей, працьовник!
Чого головою так сумно поник?
Які тебе думи зненацька взяли,
Од риллі, од плуга куди завели?
А гей, роботяго, а гей, неборак!
Про волю згадавши, міркуєш ти так:
„Оції останки, що стліли на вік,
Це був колись справді живий чоловік;
Це був колись лицарь, гетьманець-козак.
За нас хліборобів завзятий вояк.
І, може, хоч часом і нужди зазнав,
За те по степах він на волі гуляв,
І гордої шиї в ярмо не хилив,
І в праці нагальній себе не морив;
І воля козача була золота,
І здобич, і сила, і воля свята!“
— А гей ти, плугатирь, а гей ти, небож!
Збагнуть цее диво мабуть ти не гож!
Козацька та слава і воля свята—
Даремна була то лише суєта!
Бо тее козацтво, навикши бурхать,
Не вміло свободи других шанувать;
І з того ж козацтва, з його старшини
На лихо Вкраїні вродились пани.
За-ради користи, за-ради чинів
Пани одреклися од менших братів;
І все те, за віщо під шум корогов
Сторіками довго лилась у нас кров—
Свободу Вкраїни, народнюю честь
І волю поспільства, і все, що не єсть,—
Усе те продали іуди-пани,
Своєї родини ледачі сини...
Минули, мій друже, козацькі часи,
Пропали гармати, шаблі і списи,
Зоставивши слави крівавої шум
Та тяжке кріпацтво на горе і глум!...
Покинь же, небоже, думки золоті,
Притисни у серці чуття ті святі,
Та в руки жорстокі чепігу бери,
Та землю стернисту на жито ори,
І хлібом, здобутим у поті лиця,
Згодуй для Вкраїни синка-молодця.
І замісць козацьких рушниць та шаблюк,
Нехай він береться мерщій до наук;
Нехай він доходить умом молодим—
Чого й звідкіля отак гнітом важким
Гнітить нас недоля? Нехай допита—
Чого Україна кругом сирота?
Чого одреклися од неї пани,
Чого родовищем гордують вони?
Чого за панами пішли і попи,
. . . . . .
Зоставивши нидіть народ в самоті,
У нуждах великих, в густій темноті?
І як з отих злиднів народ рятувать,
І як Україну з зневаги піднять?...
Оттак то, до правди направивши ум,
Нехай набереться він праведних дум,
Та борючи духом важкі тягарі,
Нехай загартує він серце в добрі,
І в правді твердий,
Нехай виступає в поход молодий...
І щастям розсвітить людськее життя,—
Ото йому поле для герця-биття!
Міжлюдськая кривда—ото його враг;
Народнее щастя—то лицарський стяг,
Високая думка—ото його міч,
То сила до бою,
А чесная річ—
Ото його зброя!...
Гей, друже мій темний! Над снлу ума
Вже дужчої сили й на світі нема;
І треба нам, друже, у тямку те взять,
Що вчена громада—могучая рать.
Як стануть у лаву такі вояки,
То більш порятують, а ніж козаки.

———

Digitized by Google

Заповіт засланця.

Вмер козак на самотині, в тяжкому засланні,
Вмер без свідків, без родини і без роспрощання.
Вмер козак з нудьги та туги, в тундрах марно згинув,
Та в листі своїм до друга сповідь свою кинув:

„За любов до України й рідного народу
Я утратив долю й волю, і здоровья, й вроду.
Та утратив я даремно, вжитку не придбав я,
Бо в неволі на чужині вік свій звікував я.

Я загинув, люди добрі, без ужитку й слави,
Бо не жив я в тій неволі, а конав я дляво.
Я не жив, а нидів в мурах, в дреговинах гинув,
І даремно щирим серцем до роботи линув.

Бо ні способу, ні волі я не мав до діла,
І з одчаю никнув дух мій і хиріло тіло.
Я загинув, люди добрі, без ужитку й славн,
Бо не зжив я свого віку, а одмучивсь дляво."

Вмер козак, юнак бездольний,
Кинув білий світ,
Та зоставив братам вільним
Щирий заповіт:

„Коли схочуть вас на муки
Вислать на чужину,
Не давайтесь живцем в руки,
Бийтесь до загину!

Бо стократно краще вмерти
З руки махамета,
А ніж ждати в тузі смерти
В північних заметах.

Смерть за волі оборону
Буде вчинком мести,—
Вість про неї піде в люди,
Й викличе протести.

І западе в живі серця
За правду обида,
До жорстоких катів мерця
Сплодиться огида.

І научить глухих чути
І сліпих прозріти,
Розохотить давні пута
З ніг народніх здіти.

Коли ж дасись живцем в руки
На тяжке заслання,
Оддасись на тяжкі муки
Й безвістне конання.

І умреш ти в самотині,
Сам один умреш ти,
Позабутий на Вкраїні,
Змучений до решти.

І не знатиме громада,
Що ти згинув марно,
Кати тільки будуть раді,
Що вбили безкарно.

І про те злочинство враже
Хіба по столітку
Крадькома історик скаже,
Катам не взамітку.

В холодній хаті.

Темна ніч стоїть на дворі
І свистить-мете кура;
У кутку в холодній хаті
Вкупку збилась дітвора.
Засмутившись, хирна мати
Над колискою злягла,
У думках, в скорботі батько
Мовчки сів кінець стола;
І тремтять померзлі діти,
Аж зубами цокотять...

Digitized by Google

„Мамо, дюдя! Мамо, дюдя!"
Невгамонно белькотять.
„Отже слухай лишень, жінко!"—
Зводе хмурий батько річ:
„В хаті можна й задубіти,—
Затопити б треба піч..."
Але жінка, мов завмерла,
Не сказала ні слівця,
А голодні діти скиглять,
Їх плачу нема й кінця:
„Мамо, папи! Тату, папи!.."
Кажуть бідні, дріжачи.
„Дай їм, жінко, хоч шматочок,
Хоч сухарь їм розмочи!"
Проказав несміло батько
Та й зомкнув ізнов уста.
Але жінка й не рухнулась,
Тільки сльози все ковта.
„Дай бо, жінко! Жінко, чуєш?
Що ти стала, мов німа?.."
А вона:—„Ні крихти хліба,
Ні цурпалка дров нема..."

Три деревини.

Зімою укупці на краю долини
Стоять на узліссі аж три деревини.
І перша в тій купці—висока сосна,
Що саме узімку зелена й рясна;
Про літечко ясне соснині байдуже—
Тоді вона жовта, сумна і недужа.
І друга в тій купці стоїть деревина—
Гнучка та висока тополя-раїна.
Їй листячко вітром холодним обдуто,
І вітоньки голі у кригу окуто,
І думка одна їй не сходе з ума:
Коли то минеться лихая зіма?
Коли то весняне живуще тепло
Увільнить од криги їй віти й стебло
Та щедро одягне у листя рясне,
Зелене та ніжне, хороше, ясне?
Коли то в роскошах красою засяє,
Уклонами вітра з теплом привітає,
Тонким верховіттям у небі заграє,
І після негоди, страждання і сну
Вона засоромить красою сосну?..
І третя в тій купці стоїть деревина—
Розложиста, біла, ярка березина.
Та голії віти, у кригу закуті,
Даремно уростіч тепер розіпнуті,
І гордого шуму од неї нема—
Замкнула уста їй лихая зіма...
І жалібно стогне і бьється вона:
Коли то настане весела весна,
Із промінем ясним, з живущим теплом,
Й одягне їй віти тремтючим листом?
І гордо вона їх по вітру розносить,
І шумом сердитим ліси оголосить,
І гордую пиху соснини нарушить,
І гомін сосновий забье і заглушить?..
. . . . . .
Але ще далеко живуща весна—
І гордо панує зелена сосна,
І сумно куняє тополя-раїна,
І рветься та стогне ярка березина...

Digitized by Google

Василь Степанович Кулик.

На українську літературну ниву виступив в 1861 р. В тім році і 1862 було надруковано в „Основі" кілька його поезій і дописів. В 1868 і 1874 р. р. твори його друкувались у „Правді", а в 1894 видано у Львові окремим збірником „Писання Василя Кулика". Крім цих творів, Кулик написав ще водевіль з українського життя, який читав д. Торчину і йому він дуже подобався. Та, на жаль, водевіль цей десь загинув. Літературний хист і талант у Кулика був не дуже великий, але поезії його переняті свіжим лірічним чуттям, сумом над тяжкою долею рідного краю і народу. Його поезія „Загублені душі" (Чи ти ж мене вірно любиш?) стала народньою піснею... Визволенню селян в кріпацтва Кулик дуже радів і вітав це визволення палкими поезіями. Родився Кулик в початку 30-х років в Полтавщині, в селі Ковалівці (кілька верст од Полтави). Батько його був панком з козаків. Учився Кулик у полтавській гимназії. У нижчих класах вчився добре, хоч багато пустував; у старших класах став сумним і самітним, вчився аби-як, за те читав дуже багато. Скінчивши гимназію, поступив в харьківський університет на медичний факультет. Та скінчити університет йому не довелось. Батько його зубожів і вмер, покинувши жінку (матір поета) з малими дітьми. Василеві довелось дбати за матір і менших братів і сестер. Він нашвидку витримав іспит на провизора і, спродавши частину землі і де-що з хазяйства, заорандував у місті Балках (в Слобожанщині) аптеку. Років 5, чи 6 довелось йому аптекарювати, поки матерьяльні обставини сімьі трохи покращали. Тоді він покинув аптеку і подався у наддніпрянські степи, в Таврію, в Бахчисарай і в Кубанщину. Йому хотілось подивитись на ті місця, де колись жили і воювали козаки. Повернувшись додому, він то господарював на хуторі, то служив у аптеці при полтавській больниці, то одкрив, у спілці з кимсь, аптечний склад, та через непрактичність, матерьяльне його становисько було погане і він ледві-ледві перебивався. В 60-х роках він оженився на дочці колишніх кріпаків, Марії Ісенковій, освіченій інтелігентній дівчині. Умер Кулик в кінці 1870-го року в рідній Ковалівці.

Digitized by Google

Літературні джерела для біографії: 1) Писання Василя Кулика, з біографичним нарисом В. Торчина (Львів 1894 р.); 2) „Вік", Т. 1. (Київ, 1902 р.); 3) *Оглоблинський*—Іст. літ. Крім того, див. статтю д. Торчина в „Правді" (1874).

Весна на хуторі.

Потепліло; сонце сяє,
Травка зеленіє;
Жайворонок вже співає;
Нагідки й шавлія,
Чорнобривці і канупер
Сходять—божі квіти,—
І гріються проти сонця
Босенькії діти;
І бабуся до онуків
Старенька сміється;
Над малими ластівочка
Наокруги вьється;
За городом, на царині,
Плигають ягнята,
По-над річкою жовтіють
Малі гусенята;
Між вербами синесенька
Пливе Ворскла-річка;
Ось, на липині, й гніздечко
Мостить божа птичка;
Гудуть бджоли у садочку,
Чути пісню з поля...
Так здається, що й щаслива
Хлібороба доля;
Так здається! подивишся—
Як в божому раю,
Так то весело і гарно
У нашому краю!

Ой, коли б не тая думка
Серце розривала,
Ой, коли б же оттих пісень
Мати не співала,—
Оттих пісень тяжких-тяжких,
Що аж серце вьяне,—
Тоді, може б я й повірив,
Що правда настане;
Ой, коли б до тебе в хату,
Мій добрий сусідо,
Не ходила біда люта
Та не гнула діда,
Не сушила молодиці,
Діток не губила,—
Тоді б, може, милий краю,
Душа не боліла.

Столітній запорожець.

Козаче-чумаче!
Йдеш у дорогу—
Послухай же, сину,
Діда старого:
Покіль ще живий я,
Покіль помірать,
Про родичів де-що
Хотів роспитать.
Як з сіллю ітимеш
На той Берислав,—
З Хортиці-сестриці
Щоб вістку прислав.
Як станеш близенько
Сухого Ярка,
Помьяни там душу
Дідуся Сірка.
Як „соб" повертати
Через Чортомлик,
Прислухайсь,—чи чути

Digitized by Google

Там братчиків крик?
Як будеш минати
Самарську паланку,
Привітай од мене
Старую панянку.
Спитай, як доїдеш,
У батька Дніпра,
Чого наша мова
І слава вміра?
Чи то ж стара мати
Замовкла на вік,
Чи то ж народила
Німих та калік?
Чи то ж одцурались
Од неї сини,
Чи то ж насміялись
Над нею вони?

На смерть Шевченка.

Поховали... тихесенько
Україна плаче...
Поховали дух великий
І серце гаряче;
Поховала наша мати
Найкращого сина,—
„Вічну памьять" заспівала
Уся Україна.
Ні, не всього поховали
Тебе на чужині,—
Твоє слово животворне
Живе на Вкраїні;
Твоя дума, твоя пісня
По вік не загине,
Поки буде рости-жити
Козацька дитина;
Твоє слово ізмалечку
Повитвердять діти:
Будеш з ними зеленіти,
Український квіте!
Тее жито, що посіяв,
Зійде,—жати будем.
Розбудив єси нас, батьку...
Тебе не розбудим!

В мене серце до любови.

В мене серце до любови,
Біле личко, чорні брови;
Що робила—мати знала:
В скринях скарбу принадбала,
І вишневий є садочок,
З шістю крилами млиночок,
Хата біла, гай у полі,—
Не жалкую я на долю:
Вмію голосно співати,
Тугу в серці розганяти...
Мов ті зорі, очі сяють.
Коло мене хлопці грають,
Та нема, нема нікого
Над козака молодого:
Він на скарби не вважає,
Він за те мене кохає,
Що у мене чорні брови,
В мене серце до любови.

Нетяга.

Без свити і босий, і хліба нема,
І люди те бачуть, та кажуть:—дарма!
Збірщики послідню корову цінують,
Хатина безверха—сусіди глузують,
У хижу заглянеш—у засіках пусто,
І заросла нива свиріпою густо.
І сам я дивуюсь, що звівся ні-на-що,—
А змолоду був же і я не ледащо!...
Колись і для мене іграли музики,
Топтали дівчата не раз черевики;
Не раз чорнобриві сльози утирали,
Як мене в дорогу сестри споряжали.
Колись поважали і мене сусиди,
Як справляв бенкети, родини й обіди;
Колись і од мене ішли паровиці,
Степом розлягалось: „Ой, не ходи, Грицю..."
І міні колись то догожала доля,
Та все пішло марно... Його свята воля!
Ой, кину я лихом об землю сирую,
Помьяну на цей раз доленьку лихую,

Digitized by Google

Потягну степами, а косу на плечі,—
Прощай, родинонько, й веселії речі!
Гей, браття-нетяги, ударимо в коси—
За нами—панами ніхто не голосе!

Загублені душі.

Балада.

„Чи ти ж мене вірно любиш,
Козаче чорнявий?
Чи, жартуючи зі мною,
Тільки вводиш в славу?“
—„Не жартую, моє серце,
Буду вік кохати,
Нехай тільки оддасть тебе
Та за мене мати“.
—„Чи я ж тобі не казала,
Козаче-серденько,
Що за тебе оддасть мене
Старенькая ненька?
Хіба ж тая циганочка,
Дивлючись в долоню,
Не казала, що я в нені
Щасливая доня?
Дались міні таки в знаки
Тії вечерниці...
Не оддасть мене за тебе—
Піду у черниці“.

Зорі сяють, серед гаю
Дівчата співають,
А дівчину парубчина
Давно виглядає.
Не виглядай, бо не вийде:
Мати не пустила,
За сусіда багатого
Її заручила.
—„Мамо, мамо, що ти робиш?
Чи міні ж з ним братись?
Хоч худоби в його сила,
Чи йому ж кохатись?
Бодай же тій циганочці
Долі не діждати,
Коли міні не схотіла
Правдоньки сказати!
Буду клясти—споминати
Тії вечерниці...
Мамо, змилуйсь наді мною—
Оддай у черниці!“

Не оддала... біле личко
Од сліз помарніє...
А сусідки-воріженьки
Скажуть: „багатіє“.
—„Не діждете, воріженьки!
Хай нас Бог прощає...
Як згубили свої душі,
Тільки місяць знає...“

По-над шляхом, біля гаю,
В одну домовину
Положили, заховали
Козака й дівчину.
Кожну весну, як дівчата
Веснянки співають,
Про кохання тої пари
Сумно споминають.
Кожну весну на могилі
Тяжко мати плаче:
Над старою головою
Тільки ворон кряче.

Digitized by Google

Володимир Степанович Александров.

1825—1893

Александров почав писать по українські ще коли вчився в колегіумі (в реторици), але вперше були надруковані його дві поезії в „Основі" в 1861 році. („Думка" та „Плач дочки по матері"). Потім він аж у 70 роках написав оперету „За Немань іду" і драму „Ой, не ходи, Грицю, та й на вечерниці." Крім оригінальних поезій, Александров багато перекладав з російської, німецької і польської мови. З польської, між иншим, переклав „Dziady" Міцкевича. Перекладав Св. Пісьмо—книги: Битія, Ісход, Іова, Товита. Щоб ліпше і вірніше перекласти Библію на українську мову, Александров учивсь аж 3 роки староєврейської мови. У 1883 р. в Харькові, коштом д. Лобоковського, були надруковані переклади Св. Пісьма („Тихомовні співи на святі мотіви"). Александров упорядкував і видав два випуски альманаха „Складка" (Харьків 1887 і 1892); „Народний пісенник з найкращих українських пісень з нотами" (Харьків, 1887); переробив і впорядкував народні казки: „Івашечко", „Коза—Дереза", „Живе Озеро" (з Данилевського), „Чижикове весілля", „Пісню про всяку рибу", „Пісню про гарбуза", а також написав чимало й инших праць... В останні роки свого життя Александров найбільше друкував свої поезії, як оригінальні, так і переклади у львівській „Зорі..." Поезії Александрова здебільшого мають лірічний, або епічний характер і написані не блискучою, але чарівною, лагідною сріблястою мовою і роблять дуже приємне враження на читача. Його переклад „Я бачив, як вітер березку зломив" зробився популярним не тільки між українцями, але й по всій Росії... Любов в душі Александрова до української літератури зародилась під впливом його батька, священика Степана Васильовича Александрова, одного з найперших українських письменників (він написав поему „Вовкулака", яку надруковано в „Южном Русском Зборн. "Метлінського 1848 р.) Родився Вол. Ст. в слободі Бугаївці (Озюмці) озюмського побіту, в Харьківщині, 20 червня 1825 року... Учити грамоти почала його мати, потім він ходив у школу там же, в Бугаївці, до діякона; на 10 році його одвезли в купянську духовну школу, а потім в „духовний колегіум" в Харькові. Але не добувши там до кінця курса, Александров перейшов в харьківський університет на медичний факультет. В 1853 році він скінчив

Digitized by Google

університет і поступив військовим лікарем у полк, що тоді стояв у Варшаві. У Польщі він і одружився, і вивчився добре польської мови. В 1859 р. він переїхав знов на Україну. Він жив в Чугуєві, в Харькові, в Керчі і в Полтаві. А в 1888 р. він вийшов в одставку на пенсію і жив собі спокійно у Харькові, оддаючи всі вільні хвилини літературній праці. Умер він 29 грудня 1893 року. За кілька років перед смертю, а саме 17 квітня 1890 р., Александров написав сам собі таку епітафію:

„Владимир Степанович Александров,
Доктор медицини.
Помер (*рік, місяць і число*)
З тієї ж самої причини,
З якої й всі ті помирають,
Що медицини овсі і не знають"

Літературні джерела для біографії: 1) *Білозерський*—спомини про В. С. Александрова („Складка" СПБ., 1896); 2) *Огоновський*—історія літер.; 3) *„Вік"*, т. I, 1902; 4) Большая энцикл. „Просвѣщенія" т. 1. Крім того в „Зорі" (1894, II і III) есть біографія, некролог та споминки.

Притча Христова про сіяча.

„Се ізиде сеяй, да сеет".
Мат. XIII, 3-9

Ось вийшов, щоб сіяти, сіяч у поле і сіяв...
І вітер зерно йому всюди розвіяв:
Багато упало його край дороги,
Та там і попало прохожим під ноги,
І хижая птиця з степів налітала,
Додолу спускалась і зерна клювала.

Немало зерна в камьянистую землю лягло,
І, доброго корня не давши, зійшло;
А сонце опівдні його припалило,
Гарячим промінням його присушило,
І бідне пожовкло... Пожовкло й завьяло:
Землі під корінням було йому мало.

А де-які зерна то вітер вхопив і поніс
В бурьян навісний, що й несіяний ріс;
І там би то їх, мов гаразд, положив,
Та скоро бурьян їх зовсім заглушив.

Даремно там дощ пробігав полосою,
І зорі кропили там землю росою:
Ті зерна лежать, мов рости не пора...
Немає од їх і не буде добра!

Которії ж зерна та в добрую землю лягли,
То ті урожай шістьдесят, або й сто принесли.
Так, добра земля, як пора настає,
Не тільки що їсту—ще й прибиль дає;
Її, мов, і сонце щадить, і не сушить засуха...
Всяк, маючи уха, щоб слухать, хай слуха!

Моя могила.

Прощай, моя ти люба, мила!
Не довго, то й піду я в сховище святе;
Рік-два мине, моя німа могила
Травою густо зарасте,

Digitized by Google

Могила тая буде в полі,
Над нею в осени, оравши, пройде плуг,
Колись зростуть там гарні дві тополі,
А послі, може, й цілий луг.

І, як з тополею густою
Вітрець, жартуючи, тихенько зашумить,
Тоді увечері веселою весною
Дівчина з милим прибіжить.

Обнявшись, сядуть під тополю,
Як раз міні на мертву, чулу грудь;
Тоді, любуючись весною і собою,
Вони шум листячка поймуть,

Співанка.

З Гейне.

Ти несись, мій спів, з мольбою,
В небо долітай.
Потай легкою ходою
Вийди, мила, в гай.

У гаю шумить невпинно
Листя в пізній час;
Там ніхто, моя дівчино,
Не почує нас.

Слухай, як гремить, стихає
Пісня соловья,—
То він милу викликає
Молить, як і я.

В пісні тій любов палає
І мольба сумна,
І на душу навіває
Рій думок вона.

Не впиняй же ти любови,
Серцю волю дай,
І на тихую розмову
Вийди, мила, в гай.

Кедр.

З Гейне.

В холодній та дикій північній пустині,
Де бурям і впину нема,
Там кедр одинокий на гірній вершині,
Обсипаний снігом дріма.

І бачe у сні він далеку країну,
Де сонечко сходе свяге,—
Сумна й одинока на цілу долину
Там пишная пальма цвіте.

Українська мелодія.

З Висоцького.

Чисте небо ясно сяє,
Поле все, як ярь, зелене...
Здрастуй, степе—рідний батьку!
Здрастуй, Україно-нене!
Обійми мене, мій степе,
Обгорни мене навколо:
Я стою посеред тебе,
Опустивши сумно чоло.
Ой, повій, повій ти, вітре,
Од Дніпра, од Запорожжа,
Та розвій мій жаль і тугу
По степу, на бездорожжа.
Любий степе! Ти не знаєш,
Скільки смороду й болота
В нашім світі, де повсюди
Тільки фальш, пиха, бідота!
Там я втратив віру в правду,
Ум скалічив, в тугу вдався,
І тепер з розбитим серцем
В тебе, степе мій, подався!
Тяжко дихать, в грудях тісно,
Мов там жар лежить і тліє,—
Хай од тебе, рідний степе,
Прохолодою повіє!
Хай повіє тихий холод
На мої гарячі рани,
Хай думки мої остудить,
Хай у мислях тиша стане,—

Digitized by Google

Щоб я зміг той світ забути,
Де пропало добродійство,
Де гнучка потрібна спина
Та уміле лицемірство;
Де мовчати й витягатись
Треба перед панством можним,
І, де треба і не треба,
Гарно кланяться вельможним;
А, накланявшись у-волю,
І самому паном стати,
Та, сховавши власний сором,
Инших вчетверо згинати,—
Щоб все те я зміг забути,
Щоб одстало все од мене...
Степе рідний, рідний батьку!
Україно, рідна нене!...

Розбите серце.

З Гейне.

Я бачив, як вітер березку зломив,
Коріння порушив, гілля покрушив;
А листя не вьяло і свіже було,
Аж поки за гору вже сонце зайшло.
Я бачив, як серну підстрелив стрілець:
Звалилася бідна,—прийшов їй кінець;
Боротися з смертю було їй не в міч,
Одначе боролась, поки зайшла ніч.
Я бачив—метелик поранений млів:
Крильце перебите на сонці він грів;
Ще трошки пожити на думці було,
І, може, пожив би, та сонце зайшло.
На світі у кожного сонце своє...
Любенько живеться, як сонечко є;
А згасне те сонце—і жити шкода:
На світі без сонця усе пропада.
Зо мною розсталась дружина моя—
Зостався на світі без сонечка я,
Одначе, на себе я' смерть не зову,
А з серцем розбитим живу та й живу...

Пісня про гарбуза.

Ходив гарбуз по городу,
Питаючи свого роду:
—„Ой, чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузови?"
Обізвалась жовта диня,
Гарбузова господиня:
—„Де ти в біса волочився?
Од сімьї зовсім одбився!
Жити вкупі не схотів,
Мало вік мій не заїв.
Одчепися ж, не горнися,
Та й на себе подивися:
Бач, он як увесь обдувся...
Десь хвороби роздобувся.
Став товстнй, мов тая бочка,
Аж порепалась сорочка;
Листя стало аж колюче,
І огудиння товстюче.
Де ти в гаспіда і ріс,
Відки впьять до нас приліз?"
—„Годі, мамо, верещати,
Треба правду росказати",
Обізвались огірочки,
Гарбузови сини й дочки.
—„Здрастуй, тату! Відки взявся?
Гей, пізненько ти припхався,
Бо вже стала пані диня
Кавунова господиня.
Сам ти винен, що вона
Покохала кавуна."
—„Цур же вам, рідня проклята!
Щоб вам свині й поросята!
Геть піду ж я з огороду,
Иншого шукати роду."
З тим гарбуз собі й попхався,
З усіма розродичався
І покинув паню диню,
Кавунову господиню;
Тільки з хмелем побратавсь
Лазить по тинах принявсь...

Digitized by Google

Йосип Юрій Федькович.

1834—1887

В українській літературі имья Федьковича стало відомним у 1861 році. Того року були надруковані в „Слові" де-які його поезії. Спочатку Федькович писав німецькі поезії і переклав на німецьку мову де-які народні думи, а потім став писати по українські, (по русинські, або гуцульскі). Дідицький у своїй передмові до „Поезій Федьковича", виданих в 1862 р. у Львові, пише: „Із серед руського народа, з сімьї буковинських верховинців, поетичним настроєнієм духа багато одарьонних, явілся для нас пєвец, самородний геній людової поезії, которий, мов фенікс, на противоположном кранці Малої Русі возлетєл із родинних гор, аби новим життям засіяти по-над пепелища, в которих недавно скрито посвятние останки Тараса Шевченка..." В своїх перших поезіях Федькович наслідував народні пісні, або малював сумну долю селян, салдатів, та згадував матір і сестру. Прочитавши „Кобзаря", так захопився ним, що мимоволі і часом дуже близько, став наслідувати його. Та не так поезіями вславився Федькович, як повістями, в яких малював життя гуцульських селян так, як Тургенев— життя російських, а Квітка і Марко-Вовчок українських. Твори Федьковича друкувалнсь в ріжних часописях: „Слові", „Вечорницях", „Меті", „Ниві", „Правді..." В 1862 р. Дідицький видав збірник його поезій під назвою: „Поезії Іосифа Федьковича." В 1876 р. видано в Київі збірник його повістей з переднім словом М. Драгоманова. В 1902 р. у Львові видано під редакцією Франка і Колесси 3 томи „Писаннів" Федьковича, в яких містяться його поезії, повісти і драматичні твори, оригинальні і переклади. Федькович переклав „Слово о полку Ігоревім", Шекспірового „Макбета", „Гамлета" і Готшталя „Мазепу". Родився Федькович в 1834 році, в селі Сторонці, в так званому „русько-кімполунгському околі, в Гуцульщині (на Буковині). Мати його, зоставшись удовою по першім чоловікові—попові, вийшла удруге заміж за зайшлого з Галичини селянина. Од цього шлюбу й родився Федькович Сімья в батьків Йосипа була велика, а достатків було не багато, та все таки якось жилось, поки не настав бурхливий 1848 рік. В 1848 році втратив Йосип батька, старший брат його під час розрухів

Digitized by Google

пропав без вісти, дві сестри незабаром вмерли з туги по йому. (Старша сестра вмерла ще раніш). Йосип покинув рідне село і подався в Наддунайські краї, шукати заробітку. У Молдаві познайомився з німецьким художником Р., який навчив його німецької й іспанської мови і познайомив з німецькою та іспанською поезією. В 1852 році Федьковича забрали в салдати, де він служив до 1863 року і дослужився до охвицерського чину... В 1863 році йому, через хворобу очей, дано одставку, і він повернувсь додому. В 1864 році його вибрано в „сервитутову комисію", в 1866 вибрано війтом в рідному селі, а 1867 р. назначено окружним шкільним інспектором. Війтом Федькович був аж 5 літ, а інспектором до половини 1872 року, коли його ріжними інтригами примусили покинути цю службу. Тоді він переїхав у Львів і служив там в товаристві „Просвіта", працюючи коло видання народніх книжок. Та проживши у Львові трохи більше року він, як сам каже, „розчарований до краю" вернувся додому. Вдачі був Федькович доброї, милосердної, часто умисне посилав свого слугу взнавати, кому з селян треба помочі, і помагав дуже щедро. У війську його теж любили, як за вдачу, так і за пісні й казки, яких він силу знав од своєї старшої сестри і розважав ними салдатів. Умер Федькович 31-го грудня 1887 року.

Літературні джерела для біографії: 1) *Повісті Йосипа Федьковича* з переднім словом про галицьк.-руськ. пісьм. Мих. Драгоманова (Київ 1876 р.); 2) *Р. Заклинський*—Спомини про Федьковича (Літ.-Наук. Вістн. 1901, I і II); 3) „Поезії Осипа Юрія Федьковича" (Передмова Ів. Франка, Львів, 1902); 4) Энцикл. слов. Брокг. и Ефр. т. 35; 5) Больш. энцикл., тов. „Просвѣщеніе", т. 19; 6) *„Вік"*, т. 1, 1902; 7) *Огоновський*—Іст. літ. Крім того про Федьковича див.: *Барвінський*—Огляд життя і творів Юрія Федьковича („Ватра").

Брат та сестра.

Не зозуля в лісі затужила,
Не пташина в лузі голосила,—
То сестричка лист писала,
На чужину посилала,
Та й до брата слізно промовляла:

„Брате милий, брате-соколоньку,
Ти покинув сестру сиротоньку,
А я хожу—покликаю,
Як зозуля в темнім гаю:
Ой, вернися з далекого краю!"

—„Сестро моя, сестро моя, руто!
Як я можу до тебе вернути
Через ліси темнесенькі,
Через ріки бистресенькі,
Через степи рівні—рівнесенькі?"

„Гаєм—маєм, лебедем—Дунаєм,
А степами—швидким горностаєм,
А на моє подвіренько
Пади швидким соколоньком,
А голубом на моє серденько!"

—„Ой летів я сім день та й годину,
Прилетів я до сестри в гостину;
Прилетів я та й гукаю,
А сестрички не видаю—
Ой, мабуть, я вже сестри не маю!

Digitized by Google

Сестро ж моя, лілеєнько біла!
Скажи мині, де ти ся поділа?"
—„В гаю, брате, в гаю, в гаю
Та у ямі пробуваю,
Все про тебе розмовоньку маю."

Воскресни, Бояне!

Воскресни, Бояне, пресвітлий співаче!
Та де ж ти так довго кочуєш?
Давно вже по тобі Славьянщина плаче,
А ти нас, Бояне, не чуєш...

Воскресни, воскресни!—вже літо надходить,
Вже зоря нам ясна світає;
Лиш сонце на небі без тебе не сходить,
Бо сонце на тебе чекає.

Воскресни, Бояне, воскресни!—чи чуєш,
Як пташка гаями голосить?
А ти десь в могилі у темній ночуєш,
Не чуєш—зозуля тя просить!

Воскресни, воскресни в щасливу годину,
Воскресни, Бояне, наш друже!
Прибудь із могили у нашу гостину,
Нехай так пташина не тужить;

Воскресни, Бояне, не бійся нічого,
Не бійся московської окови:
Славьяни живуть ще, руснаків є много,
Що вмерти за тебе готові!
Воскресни, воскресни, заграй нам до бою,
Заграй нам, як громи небесні,
Грай пісню правдиву, грай пісню нам свою,
І згинуть крикливці безчесні!
Коли б то ми знали, коли б то видали,
Де твоя, співаче, могила,
То ми би найглибшу могилу закляли,
Вона б тебе певно пустила!
А так ми не знаєм в котрій ти країні,
В котрім то ти гробі ся клониш:
Чи ти на Поділлю, чи ти на Вкраїні,
Чи ти на Підгірью ся слониш.
Країно щаслива, країно кохана,
Пусти нам Бояна з могили;
Пусти, ах пусти нам співака Бояна,
Бо наші поділля зацвіли.
Най пташка не тужить, зозуля не кує,
Най так соловії не плачуть,
І руська земля най Бояна почує,
Най руські сини його забачуть!

Рекрут.

Стояв же він на шельваху
В цісарськім дворі,
Вмивався він, втирався він,
Як гусь на воді.
Умився він та сльозами—
Ніхто його не чув,
Схилився він на багнеті,
На хвильку заснув.

Ой, спить же він на багнеті
В цісарськім дворі,
Та й сниться йму, що ходить він
По синій горі,
Та й кучері зачісує,
Та й кучері вьє...
Чом ненька ми не писує?
Чи в'на ще жиє?..

„Ой, рада би-м, мій синоньку,
Листок написать,
Насипали могилоньку,—
Не можу я встать;
Не можу я, соколоньку,—
Глибоко на дні;
Насипали на рученьки
Сирої, землі".

І був би він в царськім дворі
Багато ще снив,

Digitized by Google

Гукнув бо дзвін на Стефані,
А він ся збудив;
Утер собі і личенько,
Утер си і гвер...
Кров точиться по мармурі,
А жовняр умер.

Поклін.

Співанка.

Гей, по горі, по високій тройзіль постелився;
З України до дівчини козак поклонився.
Поклонився козаченько з коня вороного:
Нагадай си, моя мила, мене молодого.
А в неділю рано-рано дівча ся вмивало,
Та й русою та косою личенько втирало.
Утерало біле личко, утерало брови:
Нема ж мого миленького, нема вже розмови.
Не плач, мила, не плач, серце, не плач, чорні очі,
Ой, маю ж я розмовоньку аж до пізна з ночі,
Ой, маю ж я розмовоньку, ой, маю ж я милу:
Висипано наді мною високу могилу.

Україна.

Україно, Запорожжа, годі вас забути!
Ах, бо мило тамки жити, мило тамки бути,
Де ті трави шовковії славні степи криють,
Де ся квіти по за-квіти в зимних росах миють,
Де ржуть коні, де соколи та орли літають,
З буйним вітром на роздоллі козаки гуляють.
Хто ж то може знов забути могили, кургани,
Де козацтво українське, славні отамани
Свою славу сном провадять, славов серце грiють,
А ті думи багатирські так то гарно піють,
Що аж тут ся відзивають, що аж тут їх чути?...
Україно, Запорожжа, можна вас забути?
Онде грає жвавий хлопець у торбан весело,
Онде дівча йде по воду, думку йкусь завело;
Там сопілка приграває, ніби соловіє,
Що там в гаю калиновім піє, та все піє.
А там бджілка злотокрила думно си співає,
Обмучилась медівницев, ледві що вертає.
Он колишесь тихий Дніпер, вечір,—він дрімає,
А по синій його хвилі човенце плаває;
В його сіло гарне дівча, красне, як малина,
А хороший кермаченько ліг їй на коліна,
Обзирає сороківці, що в коралі вьяжуть,
А потому... а потому... далі вже не скажу;
А хоч рад би-м і сказати, але наші милі
Вже пропали в синій мраці, що Дніпер укрила.
За рікою білий хутір, пасіки, ставочок,
Знов байрак там яворовий, вишневий садочок;
А в садочку мила хатка, під нею дівчина
Русокоса шиє дрібно квіти у хустину;
Далі, далі онде небо горить-червоніє...
Слухай добре, як то мило десь дзвіночок піє,—
То за лісом у тій церкві з девьятьма верхами,
Що покриті срібнов бляхов, злотими хрестами;
А священик старий ходить по святій континї,
Молить слави Запорожжу, щастя Україні.

До ліри.

Сидить легінь, сидіть зажурившись,
Головою на ліру схилившись.

Digitized by Google

„Чи ж маю я на гуслях заграти,
Чи до ліри, як гай, заспівати?
Заспіваю я радше до ліри,
Бо на гуслях нема міні віри,
А та ліра все серденько знає,
Струна струні правду вповідає."

Де доля?

Ти дома молотив горох,
А я ходив, мій милий брате,
У Німці доленьки шукати;
Ходив я навіть до Волох,
І за шкляні тирольські гори;
Нарешті навіть і до зорі
Ходив, ба, хожу ще і досі, —
А доля спала у горосі.

Дезертир.

Ой, сів же він при столику, при світлі,— думав,
Писаннячко дрібнесеньке, а він його читав;
Писаннячко дрібнесеньке, листочок—як сніг,—
Склонив же він головоньку к столові на ріг.
„Ой, ненечка старенькая все пише в одно,
Що там зіма тяженькая, а їй студено;
Нема, нема її кому врубати дрівець,
Бо син її—один в дому—цісарський стрілець."
І схопився, як полумінь, полетів, як птах,
А вітер з ним не йде в догін, бо годі йму так;
Бо він летить до матінки старої домів,
Дрівець її врубатоньки, би хатку нагрів.

Пречиста Діво!

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
У сине море сонце ясне тоне,
І своє світло, ніби кров, червоне,
По всій країні доокола сіє;
А там зозулька стала десь кувати,
А там дзвіночок у селі чувати,
Там в борі вітер листям шелевіє:
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!..

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Он молод жовняр мертвий на мураві,
Личко студене, шати му кріваві—
Розстрілен нині, бо сам вже не вміє...
Камраття яму темну му копали,
І на спочинок бідного поклали;
Уже не скаже, як дзвінок запіє:
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Під плотом сіла удовиця-мати,
До себе тулить бідне сиротяти,
І плаче ревне, серденько їй мліє...
Ба, вже не плаче, вже і не голосить,
Склонила чоло, більше не підносить...
Зірниці плачуть, а дзвінок німіє...
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!..

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Там онде блудить сплакана дитина,
Без тата, мами, бідна сиротина,
Давно не їло, душечка му мліє,—
І хоче в хату, бідне, навернути,—
Господарь псами тровить його, чути;
Верескло, впало, кров із ніжки ліє...
Пречисто Діво, радуйся, Маріє!..

Пречиста Діво, радуйся, Маріє!
Бо я не можу... Адже ж маю душу,
І чути мушу, і дивитись мушу,
Що тут на світі—ах, тутки ся діє!
Та як до гробу зложуть моє тіло,
Де темно, тісно, студено, зотліло,
Де ніч не плаче, де усе німіє,—
Пречиста Діво, радуйся, Маріє!

Digitized by Google

Микола Андрійович Вербицький.

Род. 1843 р.

Писать почав ще в гимназії, під впливом Шевченка, і з благословення Куліша; вперше його поезії були надруковані в „Основі“ в 1862 році під псевдонімом М. Білокопитий. Не вважаючи на те, що природа наділила поета значним поетичним хистом, він, чомусь не виявив інтенсивности, і його муза не часто обдаровувала нашу літературу поетичними творами... (Між иншим, в гімні „Ще не вмерла Україна“, що нап. Чубинський, є два рядки Вербицького). Його поезії перенятї красою і формою подібні до народніх пісень; писані вони легким, плавним складом... Родився Вербицький в Чернигові 1 лютого 1843 року; скінчив черниґівську гимназію, потім учився один рік в київському університеті, й один рік в петербурському; потім його було вислано з Петербургу в Київ, де він прожив два роки „вільним козаком“, а як було дозволено держать іспит, то держав його в київському університеті... Служив тридцять шість років учителем, один рік в Полтаві; потім його вислано в Чернигів, з Чернигова в Рязань, з Рязані в Орел. Сливе 30 літ Вербицький прожив в Московщині. Зараз він живе у Чернигові і ніде не служе...

Джерела для біографії: 1) *„Вік“* т. I, 1902; 2) *Автобіографія* (рукопис, ласкаво доставлений автором).

Додому.

Далекая доріженька
Гадюкою вьється...
Зиову серце оживає
І знову сміється.

Ой, округи хуртовина
Плаче, завиває,
А на душі ясне сонце
Міні знову сяє.
З далекого чужого краю
Додому знову завітаю
І матір рідну, Україну

Digitized by Google

Побачу знову; од себе
Не прожене мене... Тебе
Побачу знову, мій ти раю,
Мій батьку рідний—степ без краю!
І на тебе, Дніпро-дідусь,
Погляну знову; подивлюсь
На ті роскоші, ті долини,
Де тільки мріють домовини
Дітей козачих,—ті могили,
Де сплять народні наші сили
І наче слова правди ждуть...
Нема його!.. Літа ідуть,
Проходять марно... Україно!
Моя нене мила!
Даси міні серце нове
І новую силу,
Щоб з братами за ту правду
Одностайне стати.
Братів моїх менших, бідних,
Розуму навчати;
Щоб із ними наше давнє
Лихо одбувати,
Щоб із ними щирим серцем
Господа благати...
І розійдеться та хмара,
І біля віконця
Ми у своїй рідній хаті
Діждемося сонця...

Невольник.

Ой, Боже мій, Боже, мій світе коханий,
Болять, огнем палять кривавії рани,
Що понатирали тяжкії кайдани!
Що понатирали за довгії роки
У темній темниці, у ямі глибокій!
Глибока темниця, мурованї стіни—
Оттут натерпишся лихої години!
Мурованї стіни, маленькі віконця,—
Ні неба не видно, ні ясного сонця;
Маленькі віконця, залізнії грати..
Оттут нам і жити, оттут і вмірати!
Ой, а там десь за стіною,
За стіною камьяною
Живуть люди, втішаються,
Життям вільним пишаються.
Ой, зійдімось, брати мої,
Сизокрилі орли мої,
В глуху північ на пораду,
На невольницькую раду:
Як хуртовина завиє,
Чорна хмара небо вкриє,
Буде нам, як мати рідна,
Нічка темная, невидна,—
Бо сторожа спати буде,
Наші речі чуть не буде;
Ой, порадимося, братця,
Як за діло треба взяться:
Як ті грати розібрати,
Як каміння роскидати,
Як ту долю, вільну волю
В чистім полі здобувати.

Веснянка.

Йде весна, іде красна—
Земля оживає...
Ждемо, ждемо долі-волі—
Немає, немає!
Тече річка широкая
Скрізь по-під горою;
Ой, попливла наша доля
У-плинь за водою...
Повій, повій, буйний вітре,
На час, на годину;
Ой, верни нам нашу долю
Знов на Україну!
Ой, не віє буйний вітер—
Ледві подихає;
Знову долі виглядаєм,
А долі немає...
Брати мої, товариші,
Орли молодії!
Осідлаймо, брати мої,
Коні вороніі,
Та поїдьмо на тих конях
По широкім полю—
Здоганяти, переймати
Козацькую долю!

Digitized by Google

Запитаймо долю-волю.
Де вона бклукає?
Попрохаймо—нехай до нас
В гості завітає.

Плач Ярославни.

Ой, чутно, чутно голос Ярославнин:
Як тая зозуля сивесенька, плаче
Рано-раненько.
„Ой, полечу—каже—по тихім Дунаю,
Як тая зозуленька, скрізь полечу.
Злину на Каялу, боброві рукава
У тихую воду вмочу,—
Тобі, любий друже, мій княже коханий,
Обмию на тілі крівавії рани!“
Рано-раненько на окопі в Путивлі
Молода Ярославна плаче та ридає,
Ще й словами стиха промовляє:
„Ой, ти, вітре, буйний вітре, віеш-повіваєш,
Та не стиха! Нащо, вітре, хвилі підіймаєш?
Нащо несеш, буйнесенький, ти ханськії стріли,
Мов на крилах, на те військо, що веде мій милий?
Хіба мало в тебе, вітре, хмари розганяти,
Та на морі на синьому, з кораблями грати?
Нащо ж, вітре, мою радість, моє щастя-долю
Ти розвіяв, буйнесенький, по чистому полю?“
Рано-ранєнько на окопі в Путивлі
Молода Ярославна плаче і ридає,
Ще й словами стиха промовляє:
„Ой ти, Дніпре, мій Славуто, широкий, як море,
Ти проклав собі дорогу кріз камьяні гори,
Кріз ту землю Половецьку! Давніми часами
На собі носив ти, батьку, з легкими човнами
Славетного Святослава к далекому краю
В становища Кобякови... Принеси, благаю,
Мого милого до мене, втиши моє горе,
Щоб не слала я до його ранком сліз на море“.
Рано-раненько на окопі в Путивлі
Молода Ярославна плаче і ридає,
Ще й словами стиха промовляє:
„Сонце, моє, сонце, ясно в небі сяєш
Усім даєш ласки і світу доволі,—
Нащо тільки палиш та милого військо
У чужому, безвідному полі?
Смагою їм луки посушило,
Тугі сайдаки заклепило...“

---

* *
*

Ой, квіточка під росою нагинається;
Дівчинонька над козаком насміхається:
„Шкода тобі, козаченьку, залицятися!
Нам з тобою, моє серце, не побратися.
Геть-геть далі, козаченьку, одчепись,
І до мене молодої не горнись!
Бо я зроду недолюдів не люблю—
Свого віку за тобою не згублю...
В мене душа українська, щире серце в грудях—
Міні щирий українець й дружиною буде;
Бо я дочка України і не забуваю
Свою матір, щирим серцем її поважаю.
А ти, серце козаченьку, хоч ти любий, милий,
Забув єси свою матір, орле сизокрилий!
Мати плаче—в тебе ж серце не стогне, не бьється,
І до неї щирим словом воно не озветься.
Не поможеш, не порадиш ти матір старую,—
Ти не любиш, не шануєш правдоньку святую;
Геть же, геть же, козаченьку, геть, моє кохання.
Шкода, серце, марне буде твоє залицяння!

Digitized by Google

Сидір Воробкевич.

(Псевдонім Данило Млака)

1836—1903

В українській літературі став відомий з 1863 р. Перші його поезії були надруковані в „Галичанині" Дідицького. Він напнсав чимало ліричних і пів-епичних поезій, кілька оповіданнів („Хто винен", „Турецькі бранці", „Муштрований кінь", „Амброзій Остапкевич"—автобіографичного характеру), драм і опереток. Написав і кілька поем, в яких наслідував народні думи („Нечай", „Іван Підкова", Хмельницький і инш.). Склав кілька популярно-наукових книжок для народу (про чай, про хмари і инш.) У Воробкевича, крім поетичного був ще й композиторський талант. Батато своїх поезій він сам поклав на музику і вони стали тепер народніми піснями в Галичині і Буковини. Поезії Воробкевича переняті щирим гарячим чуттям і любовію до народу. В 60-х—70-х роках Воробкевича ставили поруч з Федьковичем. Епичні твори його слабші, ніж ліричні. Твори Воробкевича друкувались в більшости закордонних українських часопнсів під псевдонімами. В 1900 р. видано у Львові збірник його поезій—„Над Прутом" з коротенькою передмовою Франка. Родився Воробкевич 5 травня 1836 р. в Чернівцях (на Буковині). Скінчивши черновецьку духовну семинарію, був попом на селі і учителем духовної семинарії в Чернівцях. Був, як каже Франко, одним „з перших жайворонків нової весни нашого народнього одродження". Воробкевич умер недавно, 19 вересня 1903 р.

Літературні джерела для біографії: 1) *„Над Прутом"*—Збірник поезій, з передмовою Франка, (Львів, 1900); 2) Энцикл. слов. Брокгауза и Ефрона, т. 19а; 3) *„Вік"*, т. 1, 1902 р.; 4) *Огоновський*—Істор. літер. Крім того, про Воробкевича див. статтю *Смаль-Стоцького*—в „Зорі" (1887) і *Гнатюка*—„Л.-Н. Вістн." (1903, X).

Digitized by Google

* *
*

Там в долі явір і верба
Ростуть, мов брат-сестриця,
Стоїть там з давнього давна
Цямрована криниця.
Туди не раз і я ходив,
І ту погожу воду пив,
Там в діл той, до криниці.

Була раз спека, що аж страх!
Бігцем я до криниці;
Що бачу я?—дівча стоїть,
З очима, мов зірниці..
І вже забув, що пить хотів,
Як ту дівчиноньку уздрів
Там в долі при криниці.

Поміг їй витягти відро,
Води з його напився,
В очах дівочих бідний я
Навіки утопився!..
І довго з нею розмовляв,
І з жалем руку їй подав
Там в долі при криниці.

Щоб висохла, кринице, ти!
Спокій ти мій забрала!
Що я, дівча, тобі зробив,
Що хлопця вчарувала?
Оддай же серце мінї в дар!
Як ні,—звари отрутний чар,
Щоб згинув при криниці.

———

* *
* *

Тепер аж догадалась ти,
Що я для тебе жив,
На світі цім тебе одну
Я вірно лиш любив.

Що з того, що мінї тепер
Румьяні ті уста
Говорять: „Любий хлопче мій!“—
Не та пора, не та!

Любов, що жевріла колись,
Погасла вже давно,
А щастя, любе чарівне
Розбилося, як скло...

Хоч ти щебечеш про любов—
Та слів не чую я
І сліз твоіх не бачу вже,—
Не та пора, не та!

Любові цвіт давно зівьяв,
Він вічно не цвіте;
Зіма в грудях, там вже давно
Сніжницею мете...

———

Рідна мова.

Мово рідна, слово рідне!
Хто вас забуває.
Той у грудях не серденько,
Тільки камінь має.
Як ту мову мож забути,
Котрою учила
Нас всіх ненька говорити,
Ненька наша мила?!.

Ой, тому плекайте, діти,
Рідненькую мову,
І учиться говорити
Своїм рідним словом!
Мово рідна, слово рідне,—
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Але камінь має!

———

Там на розі.

Там на розі, при дорозі,
Біленькая хатка;

Digitized by Google

Протікає там потічок,
Через його кладка.
На день скільки разів кладку
Мушу я минати,
І в садочок той вишневий
Крадьки заглядати.

О, бодай же сад той висох,
Хатка щоб запалась,
А ту кладку яворову,
Щоб вода забрала!
Через тую кладку мушу
Я ходить що-днини,
Милим оком поглядати
Крадьки до дівчини.

Оченята ті дівочі—
Ясні дві зірниці:
Гляне—вьяну, як од ока
Злої чарівниці.
Іду кладкою, тумане
Дурь і заморока,
І гадаю: ось-ось впаду
Просто до потока.

Заграй.

Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю;
І грошей дам, вина теж дам,
Всього, що тільки маю;
Бо лютий біль оттут горить
І груди роспірає,
А бідне серце так болить,
Що гине, умірає.
Заграй, заграй, оттую пісню,
Що то колись співала
Старая ненька, як мене
В колисці колихала.
Чаруй міні минувші дні,
Літа ті молодії,
Прегарні, золотії сни,
Той рай і ті надії...
Провадь мене ти звуком тим
В садочок, де я грався,
Чаруй і другів всіх моїх,
Що ними величався.
Чаруй міні і діву ту,
Що мною гордувала...
Збуди тих всіх, що вже земля
На віки повкривала...
Збуди, чаруй минувшість ту:
Хай ще хоч раз заплачу,
Бо сліз нема з того часу,
Як доленьки не бачу.
Чаруй, старий! Як потечуть
Дві сльози по личеньку,
То легше стане у душі
І легше на серденьку!
Заграй ти, цигане старий,
Такої, як гадаю:
І грошей дам, вина теж дам,
Всього, що тільки маю.

Над Прутом.

Над Прутом у лузі хатина стоїть,
Живе там дівчина хороша, як цвіт:
В ій очі-зірниці, що світять вночі;—
Побачиш їх, хлопче—вмірай і мовчи!
Над Прутом у лузі не місяць зійшов,
То хлопець до крали-дівчини прийшов;
Солодка розмова із уст їх плине,—
Тихенько дрімучий Прут далі тече.
Над Прутом у лузі барвінок вже рвуть
До шлюбу зелені віночки плетуть!
В хатині заграли і скрипка, і бас,
А гості співають: „Веселість у нас!"

---

* * *

Молодосте, одрадосте,
Де ж ти ся поділа?
Чи ти з тими журавлями
В ирій полетіла

Digitized by Google

Десь за гори, за чужії,
За моря глибокі,
За Дунай той синеводий,
Чи в степи широкі?
Чарівнице благодатна,
Красна молодосте,
Хоч на хвилю, на годину
Повернися в гості!

Молодосте, чарівнице!
Де ж єси пропала?..
Чи ти, може, із осінім
Листячком зівьяла,
І вітри тебе буйненькі
Рознесли світами,
Чи зіма тебе покрила
Білими снігами?
Чарівнице благодатна,
Люба молодосте,
Хоч на хвилю, на годину
Повернися в гості!..

Як ті літа молодії
Серденьком згадаю,
То сльозами кривавими
День і ніч вмиваю...
Проминули, мов не були,
Як сон літній ночі...
За літами молодими
Серце тріснуть хоче!..

Повернися хоч, як мрія,
Люба молодосте,
Хоч на днинку, на годинку
Та до мене в гості!..

Ах, вернися, молодосте,
Раз до мене в гості!
Визирати тебе буду
На кедровім мості.
З срібних мисок будеш їсти,
З золотих чаш пити...
Ах, без тебе тяжко, важко
На цім світі жити!..
Темна осінь, смутку повна....
Жизнь гірка, немила,
Ні краси, ні цвіту, співу
Світ цілий—могила!..

Світ міні без тебе тьмою,
Долі я не знаю:
Хоч красуюсь все весною,
Того не видаю;
Хоч співають соловії,
Того я не чую,
За тобою, молодосте,
Плачу та горюю!
Хоч у сні міні вернися,
Люба мелодосте,
Хоч на хвилю, на годинку,
Як наймильші гості.

Digitized by Google